

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет гуманітарних та соціальних наук
КАФЕДРА ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

На правах рукопису

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти
«Магістр»

На тему: **ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ЮРИДИЧНОГО**
ДИСКУРСУ

здобувач: студентка 2 курсу групи АМП-23зм
спеціальність: 035 Філологія
спеціалізація: 035.041 Філологія. Германські мови та
літератури (переклад включно), перша – англійська
Авершина Інна Володимирівна

Керівник роботи: к. філол. н., доцент
Семенець Ольга Сергіївна

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Авершина І. В. Особливості перекладу текстів юридичного дискурсу.

Магістерська робота присвячена дослідженню особливостей перекладу текстів юридичного дискурсу, який є важливою складовою професійної комунікації в правовій сфері. У роботі проаналізовано лексичні, граматичні та стилістичні характеристики юридичних текстів, визначено основні труднощі, що виникають під час їх перекладу, та запропоновано ефективні стратегії їх подолання.

Особливу увагу приділено специфіці використання юридичної термінології, міжмовним і міжкультурним відмінностям у правових системах, а також методам забезпечення точності та адекватності перекладу. Дослідження охоплює аналіз нормативно-правових актів, контрактів, судових документів та інших жанрів юридичного дискурсу.

Результати роботи спрямовані на систематизацію теоретичних знань і практичних навичок перекладу юридичних текстів, що сприятиме ефективній правовій комунікації у міжнародному контексті.

Ключові слова: мова права, юридичний текст, юридичний дискурс, переклад, юридична термінологія, адекватність перекладу, міжкультурні відмінності, юридичний переклад.

SUMMARY

Avershina I.V. Peculiarities of translation of legal discourse texts.

The master's thesis is devoted to the study of the peculiarities of translating texts of legal discourse, which is an important component of professional communication in the legal field. The work analyses the lexical, grammatical and stylistic characteristics of legal texts, identifies the main difficulties encountered in their translation, and suggests effective strategies for overcoming them.

Particular attention is paid to the specifics of the use of legal terminology, interlingual and intercultural differences in legal systems, as well as methods of ensuring the accuracy and adequacy of translation. The study covers the analysis of legal acts, contracts, court documents and other genres of legal discourse.

The results of the work are aimed at improving the theoretical knowledge and practical skills of translating legal texts, which will contribute to effective legal communication in the international context.

Keywords: language of law, legal text, legal discourse, translation, legal terminology, translation adequacy, intercultural differences, legal translation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВНИЧОЇ МОВИ.....	9
1.1. Мова права в її функціональних різновидах.....	9
1.2. Жанрово-стилістична характеристика юридичних текстів.....	21
1.3. Правничий термін як одиниця термінологічної системи права: поняття та класифікація.....	34
Висновки до розділу 1.....	45
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ	47
2.1. Питання еквівалентності в крос-системному юридичному перекладі.....	47
2.2. Метафора в складі англомовної юридичної термінології та особливості її перекладу.....	57
Висновки до розділу 2.....	74
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ.....	77
3.1. Переклад юридичної термінології як складової частини юридичної техніки.....	77
Висновки до розділу 3.....	93
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100

ВСТУП

Юридичний дискурс є важливою складовою комунікації в сучасному суспільстві, оскільки охоплює всі аспекти правового регулювання від створення законодавчих актів до здійснення правосуддя та міжнародного правового співробітництва. Особливості юридичних текстів, зокрема їх термінологічна насиченість, формалізований стиль і нормативність, вимагають високого рівня точності при перекладі, оскільки будь-яка помилка чи неточність може мати серйозні правові наслідки.

У рамках цієї роботи буде досліджено теоретичні засади перекладу текстів юридичного дискурсу, проаналізовано лінгвістичні особливості юридичних текстів і визначено основні труднощі, що виникають при їх перекладі. Наукова розвідка спрямована на розробку ефективних стратегій і практичних рекомендацій для перекладу юридичних текстів, зокрема нормативно-правових актів, контрактів і судових документів, що мають ключове значення для забезпечення правової точності та відповідності міжмовної комунікації.

Результати цього дослідження сприятимуть покращенню підготовки перекладачів юридичного дискурсу, вдосконаленню теоретичних підходів до вивчення правової мови та забезпеченню якісної правової комунікації в умовах міжнародної співпраці.

Мова права, її різновиди, жанри, особливості функціонування в різних сферах законодавчої та юридичної практики стали предметом дослідження таких вітчизняних і зарубіжних учених (лінгвістів і правників) як Н. Артикуца, В. Власенко, О. Галяшина, М. Голєв, М. Горбаневський, Т. Губаєва, Ю. Зайцев, Н. Івакіна, Н. Калініна, В. Калюжна, В. Карабан, І. Корунець, А. Марахова, О. Піголкін, І. Усенко, А. Ушаков, С. Хижняк, А. Черданцев, Л. Черноватий, К. Шугріна, Р. Бержерон (Robert Bergeron), Ж.-Р. Де Гроот (Gerard-Rene de Groot), Б. Гроссфелд (Bernhard Grossfeld), Л. Еріксен (Lars Eriksen), М. Кац (Martin Cutts), Енн Ліз К'єр (Anne Lise Kjær), Г. Ландквіст (Hans Landqvist),

Д. Меллінков (*David Mellinkoff*), Ф. Мюллер (*Friedrich Muller*), В. Отто (*Walter Otto*), А. Подлех (*Adalbert Podlech*), П. Сандрини (*Peter Sandrini*), Г. Торнтон (*Garth Thornton*), Дж. Холл (*Jerome Hall*), Ян Енгберг (*Jan Engberg*) та ін.

Актуальність дослідження особливостей перекладу текстів юридичного дискурсу зумовлена кількома факторами. По-перше, глобалізація, міжнародне співробітництво та інтеграційні процеси, зокрема у сфері права, створюють попит на професійні юридичні переклади. По-друге, різні правові системи, культурні особливості та мови мають свої специфічні якості, що часто ускладнює забезпечення еквівалентності перекладу. По-третє, зростає потреба у вдосконаленні методик перекладу юридичних текстів для підвищення їхньої точності та функціональної відповідності.

Мета роботи виявити і класифікувати складнощі юридичного перекладу; запропонувати й обґрунтувати з лінгвістичної і юридичної точок зору шляхи вирішення проблем, що виникають при роботі з юридичними текстами; дослідити основні лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори, що впливають на переклад юридичної термінології.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) охарактеризувати мову права;
- 2) проаналізувати поняття юридичних текстів та запропонувати їх класифікацію;
- 3) виділити та обґрунтувати підходи до вирішення проблем пов'язаних з перекладом юридичних текстів;
- 4) виявити проблеми еквівалентності в крос-системному юридичному перекладі; 5) систематизувати та визначити особливості функціонування та шляхи перекладу англійської юридичної термінології;
- 6) узагальнити перекладацькі прийоми у відтворенні семантики англійських правничих термінів;
- 7) розглянути особливості використання та перекладу метафори в мові права.

Об'єктом дослідження виступає сучасний правовий дискурс як джерело юридичного перекладу.

Предметом дослідження є особливості перекладу правничих текстів.

Теоретико-методологічною основою стали нормативно-правові акти України, довідники, словники, глосарії, наукові праці українських і зарубіжних вчених.

Методи дослідження. Методологічна основа обрана, виходячи з предмета та завдань дослідження. Зокрема, *семасіологічний підхід* застосовувався для визначення семантики правничих термінів та семантичних відношень між ними, *ономасіологічний підхід* – для дослідження конкретних терміноодиниць певної терміносистеми юридичної сфери. Для виконання поставлених завдань у роботі застосовано загальнонаукові методи (аналіз, синтез, системний метод). *Метод аналізу* дозволив дослідити правничу мову, крос-системний переклад, термінологію, а також проаналізувати її класифікацію; *метод синтезу* застосовано в поєднанні з аналізом для формулювання власних визначень та висновків. *Системний метод* став у нагоді для побудови синонімічних, омонімічних відношень між термінами, а також для дослідження омонімії, паронімії, полісемії правничих термінів. З-поміж конкретних лінгвістичних методів особливе місце посів *зіставний метод*, який допоміг визначити структурні та семантичні зміни під час перекладу англійських правничих текстів. Лексичний склад мови права було досліджено за допомогою *структурного методу*. А за допомогою *описового методу* вдалося виокремити правничі терміноодиниці та поділити їх на тематичні групи. *Метод аналізу словникових дефініцій* було застосовано для визначення семантики тих чи інших англійських правничих термінів; *метод контекстуального аналізу* – для інтерпретації інформації, закладеної у фаховому тексті, а також для виявлення асоціативно пов'язаних смислових ознак у термінах-синонімах, омонімах.

Наукова новизна одержаних результатів роботи полягає в узагальненні та комплексному аналізі існуючих наукових досліджень, присвячених мові права та термінології права, а також у визначенні особливостей перекладу лексичних одиниць юридичної мови.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані в якості навчального матеріалу для студентів філологічного та юридичного факультетів закладів вищої освіти, а також при вивченні дисципліни «Теорія та практика перекладу». Також результати дослідження можуть бути використані для підготовки професійних перекладачів, розробки глосаріїв юридичних термінів та навчальних матеріалів.

Апробація результатів роботи. Окремі теоретичні та практичні результати дослідження були опубліковані у фаховому журналі з філологічних наук та журналістики «Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського», Т. 35 (74), № 6, 2024.

Публікації. Авершина І. В., Семенець О. С. Питання еквівалентності в крос-системному перекладі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Перекладознавство.* 2024. Т. 35 (74). № 6.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається з анотації державною та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що включають шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (108 найменувань на 10 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 110 сторінок, з них основного тексту – 96 сторінки.

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВНИЧОЇ МОВИ

1.1. Мова права в її функціональних різновидах.

Правнича мова є важливим інструментом у правовій системі, оскільки вона забезпечує точність, однозначність та зрозумілість правових норм. Особливості правничої мови полягають у її суворій термінологічній структурі, формальності вираження та спеціалізованості, що дозволяє уникати різночитань і спрощує процес правозастосування. Водночас, складність цієї мови може створювати бар'єри для розуміння її непрофесіоналами. В цьому розділі ми проаналізуємо ключові риси правничої мови, а також її роль у формуванні правової культури та забезпеченні ефективного правосуддя.

Мова права виконує ключову роль у правозастосуванні, забезпечуючи зв'язок між нормами права та їхньою реалізацією у практичній площині. Її функціональні різновиди охоплюють кілька важливих сфер. По-перше, це мова законодавства, яка використовується в нормативно-правових актах для формулювання юридичних норм та правил. Вона має бути максимально точною, щоб уникнути різночитань і забезпечити правову визначеність.

По-друге, мова судочинства – це особлива форма юридичної мови, що використовується в процесі вирішення справ у судах. Тут важлива формалізована структура мови, а також аргументативний компонент, що спрямований на обґрунтування правових позицій.

По-третє, мова юридичних договорів відзначається специфічною точністю та детальністю для того, щоб чітко визначити обов'язки та права сторін, запобігти неоднозначному тлумаченню положень угод.

Важливу роль відіграє й мова юридичної науки, яка розвиває термінологічну базу права, аналізує існуючі норми та процеси і формує підґрунтя для майбутніх реформ. Також мова права виконує соціально-комунікативну функцію, забезпечуючи взаємодію між державою і громадянами, адже саме через юридичні тексти громадяни можуть зрозуміти свої права та обов'язки.

Кожен з цих функціональних різновидів мови права має свою специфіку та унікальні особливості, що забезпечують ефективну дію правової системи [39, с. 120].

Сама сутність правового регулювання суспільних відносин невіддільна від необхідності знання мови. Це знання є ключовим для аналізу юридичних документів, адже на ньому базуються численні правила тлумачення та принципи юридичної техніки. Мова є фундаментом правового регулювання, без якого його існування неможливе. Як зазначає О. Піголкін, лише тісна співпраця між юристами та лінгвістами може забезпечити ефективне вивчення питань мови права, зокрема юридичної термінології [34, с. 55-56]. Узагальнення та висновки, зроблені цим науковцем, стали загальноновизнаними і сьогодні слугують базовими вимогами до мови й стилю законодавчих актів.

Варто зазначити, що спроба зрозуміти мовну різноманітність є частиною західної інтелектуальної традиції. Навіть більше: побоювання й недовіра до мови часто йдуть пліч-о-пліч з побоюваннями й недовірою до права. Адже «право є вежею, побудованою мовою» [75, с. 4].

Мова права є найважливішим засобом професійної комунікації юриспруденції. Тому, всебічне вивчення юридичної мови має визначальне значення для пізнання права. Дослідження феномена правничої мови потрапляють до сфери інтересів як правознавців, так і мовознавців, серед яких Ю. Є. Зайцев, О. Н. Каленюк, С. П. Кравченко, І. Б. Усенко, Л. І. Чулінда, Н. В. Артикуца, Ю. Ф. Прадід, О. А. Сербенська, Н. С. Трач, С. П. Хижняк, Н. А. Власенко, Т. В. Губаєва, А. Н. Шепелев, А. Ф. Черданцев, О. В. Малюкова, Д. І. Милославська, Д. В. Чухвичев.

Н. В. Артикуца вважає, що мова права є соціально та історично сформованою сукупністю мовних засобів (лексичних, фразеологічних, граматико-стилістичних), яка являє собою багатофункціональну, багаторівневу, відкриту та стилістично розгалужену систему [2, с. 25].

Існує думка про те, що мова права – це один з видів соціальних діалектів: «юридична мова – функціональна варіація мови, один з видів соціальних

діалектів, а закони і норми про мову і вся мовна техніка – периферія мови: вони тільки пов'язані з юридичною мовою, але не рівні, а підпорядковані поняття» [34, с. 58].

Погоджуючись з метафоричним висловом К. Хаттона про те, що «право є вежею, побудованою мовою» [75, с. 4], зазначимо, що формуючи закони та юридичні положення, мова права виступає регулятором поведінки суспільства, являє собою потужний засіб розвитку людської свідомості, а отже, ефективність правової реалізації прямо залежить від лінгвістично точного, недвозначного викладення думки законодавця. І. В. Гарбера висловлює думку про те, що все, що ми можемо віднести до поняття права, є продуктом мови. В своєму навчально-методичному посібнику «Основи лінгвістичної експертизи тексту» автор підкреслює нерозривний зв'язок мови і права: «Об'єкт лінгвістичної експертизи – мова та письмове / усне мовлення, тексти у будь-якому вигляді, які містяться на різних носіях; комунікативна норма, яка виводиться на підставі чинних дискурсивних практик, її варіювання і юридично релевантні відхилення від неї; юридичні (правові) норми також фіксуються у відповідних текстах. Право є текст. Генезис, розвиток юридичних форм судочинства зумовлений змінами, яких зазнає мовна діяльність в суспільстві» [9, с. 15]. Отже, беззаперечним є факт того, що саме мова служить найважливішим засобом професійної орієнтації правників.

С. Е. Зархіна звертає увагу на те, що мова права є цілісною знаковою (вербальною) системою, котра покликана адекватно відображати правову дійсність сучасного суспільства. Вона призначена для фіксації, збереження і передавання юридично значущих результатів інтелектуальної (правоутворювальної) діяльності [18, с. 4].

За визначенням Н. В. Артікуци «Мова права – це цілісна комунікативно-галузева підсистема літературної мови з певним набором характерних лінгвостилістичних і структурно-жанрових ознак, зумовлених специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній» [1, с. 156]. Протилежну думку висловив угорський дослідник Імбре Сабо, зазначивши: «те,

що називається «юридичною мовою», за суттю є не що інше, як звичайна мова, доповнена спеціальними виразами, технічними термінами, тобто така мова, яка більш точно вживає вирази, що зустрічаються в повсякденному житті» [43, с. 75]. З ним не погоджується Ю. С. Степанов, підкреслюючи, що літературні підмови необхідні для опису спеціальних явищ і процесів у певних галузевих мовах, що володіють всіма рисами літературної мови, але мають і свої особливості, до яких належить і юридична мова. Також, інтерес представляє висловлена думка В. М. Шевчуком, відповідно до якої підмова, з одного боку, – більш багата за загальну мову за рахунок спеціальних слів, а з іншого боку – бідніша за рахунок того, що вона використовує лише частину виразних засобів останньої. З. Мацюк наголошує, що «в юридичній мові зафіксована професійна картина правового світу», а саме право «являє собою особливо цікаву форму життя» [31, с. 104]. В. Ю. Туранін під правничою мовою розуміє «логічну систему словесного вираження думки, за допомогою якої описується право і його прояви, що характеризується наявністю специфічної термінології, особливих об'єктів фіксації і певним колом постійних користувачів та служить засобом інтелектуально-правової комунікації» [43, с. 74]. А от М. О. Власенко розрізняє поняття «правова мова» і «мова права». Він вважає, що термін «правова мова» найбільш загальний, під ним потрібно розуміти правовий лексикон, тобто весь словниковий запас юриспруденції. Друге поняття – «мова права» вбачається дослідником як лексикон нормативно-правових актів (законів та ін.) та актів офіційного тлумачення [16, с. 8]. З ним згоден і Б. П. Спасов, який підкреслює, що юридична мова «охоплює кілька видів мови».

На думку А. Черданцева, мова права не відрізняється від літературної з погляду використання правил синтаксису. Водночас є деякі семантичні та стилістичні відмінності. Так, мова як засіб спілкування, узагальнення, повідомлення тощо нерозривно пов'язана з промовою. Мова і мовлення являють собою певну єдність. Саме в мовленні актуалізується (функціонує) мова, в тому числі і її слова. Мовленнева ситуація закономірно обмежує розмаїтість об'єктивних змістів (предметів, думок), до яких можуть бути

віднесені мовні знаки, при одночасному зростанні різноманітності ознак «предметів думки». Це, природно, спостерігається і в законах. Законодавець із багатьох значень слова вибирає одне. Використовуючи слова при формулюванні норми права, він актуалізує його в мовній ситуації, наділяючи слово певним значенням. Звідси виникає необхідність визначати значення слова тільки в його контексті, в конкретній мовній ситуації [64, с. 142-143].

Таким чином, мова і право переплітаються: закон виражається через мову, зокрема через власну юридичну специфіку, яка характеризується конкретними ментальними категоріями й поняттями та може суттєво відрізнитися між окремими правовими системами [64, с. 137].

Узагальнюючи розглянуті дефініції мови права можемо зробити висновок, що юридична мова – це особлива, галузева, літературна мова, яка володіє певним, притаманним тільки їй, набором ознак, характеризується наявністю специфічної термінології та має на меті системний та логічний опис права.

На межі XX-XXI століття починає оформлюватись та розвиватись науковий напрямок, який концентрує увагу на дослідженні проблем лінгвоправового простору – юрислінгвістика. До сфери її інтересів потрапляють: лінгвістична експертиза юридичних документів, рекомендації з розробки текстів законів та інших нормативно-правових актів, проведення досліджень у сфері юридичного перекладу, криміналістичні дослідження для визначення мовної стратегії й тактики. Серед численних напрямів розвитку юридичної лінгвістики особливе місце займає проблематика, пов'язана з дослідженням якості судової промови, тобто виступами прокурора, судді, адвоката. О. Діомідова зазначає, що юрислінгвістикою досліджуються шляхи взаємодії законів загальної та галузевої риторики, ефективні методики в галузі судової експертизи і криміналістики, а також правила ведення судового розгляду, законотворчість і співвіднесеність на рівні мовної комунікації таких категорій, як влада та істина. Судова комунікація з позицій юрислінгвістики є взаємодією влади, моралі та істини [15, с. 20]. Відомий лінгвіст М. Д. Голєв,

вивчаючи взаємовідношення мови і права, виокремлює юрислінгвістику та лінгвоюристику. Перша ототожнює собою відношення мови до закону, а друга – відношення закону до мови. Професор так визначає цілі цих напрямків: «Основна мета лінгвоюристики – розгляд мови, соціальної взаємодії людей на мовній основі крізь призму закону, відштовхуючись від законів і сформованої правової практики, від усіх юридичних проявів в житті суспільства, а мета юрислінгвістики – розгляд тих заломлень природної мови (її норм і закономірностей), які виникають при її наближенні до юридичного життя, і тих її перетворень, які виникають при її проходженні через юридичну призму» [16, с. 10]. Ми згодні з тим, що юридична галузь обумовлює якісні, глибинні перетворення природної мови.

Існують бачення юридичної мови як лінгвістичної субстанції, яка, будучи засобом вираження волі законодавця як фундаментальної основи законотворчості, взаємодіє з юридичною технікою і забезпечує проходження акту правової комунікації.

Цікавим з точки зору нашого дослідження та важливості вивчення мови в правовому аспекті є наступний приклад. В середині ХХ століття в зарубіжній науці формується нова наукова галузь – судова лінгвістика (*forensic linguistics*). У 1968 році в США стався прецедент, пов'язаний з проведенням лінгвістичної експертизи матеріалів суду по справі Тімоті Еванса, засудженого до смертної кари за вбивство дружини і дитини. Лінгвістичний аналіз був проведений Яном Свартвіком, який довів невинність осудженого. Зізнання у вбивстві відрізнялося за стилем від всіх його інших свідчень. Більш того, різниця в стилі записаних поліцейськими висловлювань дозволила зробити висновок про те, що свідчення були складені самими поліцейськими і нав'язані Евансу. Отже, поява юрислінгвістики є актуальною і важливою з точки зору проведення досліджень в галузі правничої мови.

Ми звернули увагу на те, що кожен функціонально-стильовий різновид юридичної мови має свої специфічні ознаки, норми і правила використання мовних засобів залежно від ситуації та комунікативного завдання [2, с. 27-28].

Мова юридичної науки вирізняється логічністю (дані – аналіз – висновки), об'єктивністю (наукові факти), аргументованістю й обґрунтованістю, побудованих на фактологічній точності, достовірності, конкретності, узагальненості (факт – типові явища – закономірності), абстрагованості (високий рівень наукової абстракції), офіційністю (оприлюднення, опублікування), стандартизованістю (меншою, ніж в офіційно-діловому стилі), точністю, послідовністю, докладністю [34, с. 28].

Мова юридичної публіцистики використовується передусім у журналах, теле- і радіопрограмах правового характеру, у документальному кіно, у публічних промовах, дискусіях, дебатах, під час масових заходів (на зборах, мітингах тощо), у юридичній періодиці (газетах), реалізуючи дві основні, нерозривно поєднані функції – інформативності і впливу. Характеризується полемічною загостреністю, популярністю, образністю, експресивністю, відкритою оцінністю, поєднанням різностильових елементів у тексті, індивідуально-авторськими стильовими ознаками [34, с. 61; 9, с. 29].

Розмовний стиль у юридичному мовленні, маючи основною функцією комунікативну, реалізує її у двох видах усного професійного спілкування – офіційному і напівофіційному, або неофіційному. Останньому притаманні спонтанність (непідготовленість), неповнота або надлишковість мовних засобів, експресивно-емоційна забарвленість тощо [1, с. 156].

У мові правових приписів специфічними засобами висловлення правового змісту є: юридична термінологія як система словесного вираження понять і категорій права; юридичні конструкції як логіко-правові феномени; юридична аргументація; моделювання і тлумачення норм права; юридичний текст як мовне (текстуальне) вираження юридичного мислення і репрезентації правового знання; юридично-технічні правила побудови і формулювання правових норм, дефініцій термінів, нормативно-правових актів на основі вироблених у правотворчості, юридичній науці та практиці методів і прийомів [2, с. 27].

З точки зору науковців предметом дискурсивного характеру в юрислінгвістиці є розподіл юридичної мови на види. Так, Є. Врублевський,

відомий польський вчений, розглядає наступні види: «доктринальна мова», «мова правозастосовної практики» та «юридично-розмовна мова» [53, с. 75]. Німецький вчений Б. Кленнер, бачить розподіл юридичної мови на «мову законну (або державну юридичну мову), наукову юридичну мову, судову мову, мову публіциста-правознавця, мову адвоката та ін.» [51, с. 48]. Бачення Б. Кленнера поділяє угорський дослідник І. Сабо, який, виділяє за окремі види «судову мову, мову публіциста-правознавця, мову адвоката та ін.» [69, с. 246].

В. Ю. Туранін у своїй статті «Феномен юридичної мови: концептуалізація проблеми» піддає критиці бачення Б. Кленнера та І. Сабо. Він вважає, що, наприклад, мову адвоката або публіциста-правознавця не можна поставити в один ряд з мовою закону або науковою юридичною мовою. Адвокат, в більшості випадків, використовує термінологію та інші мовні засоби, задіяні як у тексті нормативно-правових актів, так і в науковому юридичному тексті, створюючи їх інтерференцію із загальнолітературною основою. Тому автор вважає, що досить складно говорити про виділення, наприклад, мови адвоката як самостійної функціональної складової юридичної мови [29, с. 77]. На думку В. Ю. Тураніна, юридичну мову в процесі теоретичного осмислення умовно можна поділити на три основні функціональні різновиди: мову юридичної науки, мову юридичної практики і юридичну розмовну мову. Мова юридичної практики, у свою чергу, може існувати як мова нормативно-правових актів, що включає мову законів і підзаконних актів, та мова актів правозастосування [39, с. 79].

Згідно з правовою доктриною до мови права висувують певні вимоги, які дуже точно визначені в статті М. Любченко «Мова і право: питання співвідношення». Розглянемо їх більш детально. За першу вимогу автор виділяє «адекватність». Юридична мова має реально відображати наявну державно правову дійсність. Він наголошує, що кожний юридичний термін, кожна юридична категорія повинні бути як зовнішнім відображенням змісту державно-правових явищ або соціальної практики, так і точно, достовірно передавати зміст кожного поняття. Друга вимога – це детермінованість. Кожна

юридична категорія проектується на інші юридичні категорії. Але, М. Любченко, зазначає, що така детермінованість має не однобічний і лінійний характер, а є взаємопов'язаною. Значення юридичної термінологічної категорії не може бути сприйняте без праворозуміння інших юридичних категорій. Третя вимога, за М. Любченко, це логічний взаємозв'язок в юридичному мовному обороті – така сама норма, як наявність логіки в самому праві, тому що, відображаючи право зовні, юридична мова відтворює і відображає властивості самого права. Четверта – лапідарність, яка зумовлена чітким, коротким стилем мови. Перевантаженість юридичної мови зменшує сприйняття юридичної термінології. Юридична мова відтворює лише фактичну основу певних обставин і правові обґрунтування цих фактів. П'ята вимога – стислість юридичної мови, що є функціональною необхідністю. До шостої вимоги М. Любченко відніс формальність юридичної мови, яка зумовлена формальністю самого права. Він наполягає на тому, що кожний термін, кожна категорія при юридичному тлумаченні можуть бути тільки однозначними і не повинні припускати подвійного значення. Останньою зазначеною вимогою є функціональність. Адже, функції юридичної мови полягають не тільки в тому, щоб точно і правильно визначити сенс державно-правових явищ, а й у тому, щоб спроектувати його в соціальне середовище, надати йому прикладного значення і зробити засобом спілкування, в першу чергу у професійній юридичній діяльності [30, с. 41].

Цікавим з точки зору нашого дослідження є навчальний посібник І. С. Алексєєвої «Професійний тренінг викладача», в якому авторка зробила аналіз особливостей притаманних юридичним текстам. Розглянемо їх більш детально. Відомо, що основою юридичного тексту є когнітивна інформація, яка передається не тільки завдяки специфічним термінам, а і, наприклад, тавтологічній когезії, тобто такій моделі побудови речення, при якій в кожній наступній фразі відбувається повторення одного і того ж іменника. Тобто в наступних реченнях не використовують контекстуальний синонімічний ряд

іменника. Така особливість юридичних текстів унеможлиблює суб'єктивну інтерпретацію та робить інформацію максимально прозорою.

Будучи складною поліфункціональною підсистемою літературної мови, мова права виконує низку функцій, серед яких можна виділити як базові (загальномовні), так і специфічні, а саме:

- 1) номінативна (називання правових реалій і понять);
- 2) гносеологічна (знаряддя й спосіб правового пізнання, оволодіння суспільно-правовим досвідом);
- 3) аксіологічна (правова та морально-етична оцінка);
- 4) комунікативна (правового спілкування);
- 5) регульовально-волюнтативна (правове регулювання людської поведінки та суспільних відносин через волевиявлення суб'єкта права та вплив на правосвідомість);
- 6) культураносна (збереження й передача правового знання та правової культури);
- 7) естетична (мовностилістична довершеність тексту закону як еталон для усіх юридичних документів) [1, с. 155].

Актуалізація певного набору базових і специфічних функцій на мовленнєвому рівні залежить від мети і призначення, змісту і форми, жанру і стильової приналежності юридичного тексту [1, с. 155].

Мові права в цілому властиві наступні ознаки: офіційність; повнота; раціональна стислість; системність; логічність; об'єктивність; вмотивованість; однозначність; достовірність; зобов'язувально-інформативний характер; зрозумілість, точність і визначеність; нейтральність; стандартизованість; сталість; нормативність мовних засобів тощо [34, с. 61].

До того ж, слід погодитися з позицією М. Любченко, яка виокремила, спираючись на специфіку правової доктрини, низку вимог до мови права: *адекватність* – правнича мова має реально відображати наявну державно-правову дійсність. Кожний юридичний термін, кожна юридична категорія повинні бути як зовнішнім відображенням змісту державно-правових явищ або

соціальної практики, так і точно, достовірно передавати зміст кожного поняття; *детермінованість* – кожна юридична категорія проектується на інші юридичні категорії. Однак така детермінованість має не односторонній і лінійний характер, а є взаємопов'язаною. Значення юридичної термінологічної категорії не може бути сприйнятою без праворозуміння інших юридичних категорій. Логічний взаємозв'язок в юридичному мовному обороті є такою ж самою нормою, як наявність логіки в самому праві, тому що, відображаючи право зовні, правнича мова відтворює і відображає властивості самого права; *лапідарність* – стиль правничої мови сухий і короткий. Зайві мовні символи не тільки не мають сенсу і не відображають зміст правничої мови, але й знижують сприйняття значення юридичної термінології. Правнича мова відтворює лише фактичну основу певних обставин і правові (у більш вузькому значенні – законодавчі) обґрунтування цих фактів. Стислість правничої мови – це її функціональна необхідність; *формальність* правничої мови зумовлюється формальністю самого права – кожний термін, кожна категорія при юридичному тлумаченні можуть бути тільки однозначними і не повинні припускати подвійного значення; *функціональність* – функції правничої мови полягають не тільки в тому, щоб точно і правильно визначити сенс державно-правових явищ, а й у тому, щоб спроектувати його в соціальне середовище, надати йому прикладного значення і зробити засобом спілкування, в першу чергу, у професійній юридичній діяльності [29, с. 19-20].

На нашу думку, слід акцентувати увагу на такій ознаці мови права як точність. В цьому аспекті слід погодитися з позицією В. Лазарева, що точність лексикалізації юридичної мови спрямована на досягнення її вищої мети – всеохоплюваності. Саме точне значення термінології полегшує юридичне спілкування. Наприклад, щодо семантичного рівня адвокати роблять спроби точності висловлювання, ретельно підбираючи слова та фрази. Справді, точність – це найголосніша чеснота мови права. Щоб закон міг функціонувати, варто дотримуватися принципу семантичної точності або послідовності мови. Коли термін обрано, його потрібно повторювати знову і знову замість

використання синонімів. Використання синонімів не рекомендується в юридичних текстах, оскільки користувач може подумати, що посилання робиться на іншу концепцію [26, с. 196].

Особлива якість правничої мови обумовлена тим, що антиномічне буття природної мови, стихійність законів її існування, польовий устрій семантики мовних одиниць вступають у протиріччя з приписуваним імперативом юридичних текстів і жорсткою семантизацією мовних одиниць, що використовуються в мові права. Можна навіть зустріти порівняння вивчення правничої мови із вивченням мови іноземної [84, с. 112].

Цікавим видається те, що відомий вітчизняний науковець-правознавець П. Рабінович розрізняє правничу (юридичну) мову та правову мову. І ми з цим цілком погоджуємось. Так, правнича мова – це мова, що використовується правниками у своїй професійній діяльності, а правова мова (якщо останню терміносполуку розглядати як синонім до терміносполук «мова права», «юридична мова») – стосується права. У цьому зв'язку різним є насамперед лексико-термінологічне наповнення цих «мов»: якщо правова мова включає правову термінологію, то правнича мова охоплює й інші галузеві термінології, що стосуються діяльності правника, як-от: термінології економічну, фінансову, медичну тощо [38, с. 18]. До того ж правнича мова має свій лексичний склад (терміни, номенклатури, аббревіатури, професійний сленг, загальноживані слова тощо).

Таким чином, мова права є багатограним, комплексним поняттям, і у сучасній науковій думці відсутній єдиний підхід відносно розуміння його сутності. Мову права вивчає правнича лінгвістика.

Ми переконані в тому, що право не може існувати без мови, ці поняття постійно взаємодіють в процесі історичного розвитку людства. Саме про таку взаємодію можна говорити при розробці методики складення та тлумачення правничих текстів. Немає сумнівів, що неабияке значення має мова для законодавця, який творить текст закону, а також для судових органів, які

приймають рішення, керуючись тими чи іншими нормами міжнародного та національного права.

1.2. Жанрово-стилістична характеристика юридичних текстів.

У сучасних умовах глобалізації світової спільноти виникає необхідність зміцнення міжнародних юридичних зв'язків не тільки на міжурядовому рівні, але й у повсякденному діловому спілкуванні. Така потреба спонукає до створення умов для правового регулювання великого обсягу юридичних документів як міжнародного, так і внутрішнього характеру. Внаслідок цього особливе значення набуває мовний аспект у співпраці та розвитку відносин між Україною і країнами Європейського Союзу.

Ми вважаємо за необхідне розпочати наше дослідження з огляду характеристик юридичних текстів, які сформовані через юридичний дискурс та розглядаються як тексти спеціального призначення. Вони відрізняються від інших типів текстів своїми внутрішніми та зовнішніми текстовими властивостями [60, с. 89].

Текст (від латинського «textus» – тканина, сплетіння) – це послідовність знакових одиниць, об'єднаних смисловим зв'язком. Основні властивості тексту – це зв'язність і цілісність. Побудова вербального тексту залежить від його відповідності вимогам «текстуальності» – зовнішньої зв'язності, внутрішньої осмисленості, здатності бути правильно сприйнятим та відповідати умовам комунікації. Правильне сприйняття тексту залежить не тільки від мовних одиниць і їх комбінацій, але й від загального фонду знань та комунікативного контексту [34, с. 63].

Лінгвістика тексту вивчає правила побудови зв'язного тексту і його смислові категорії. Вона аналізує глибинні сенси, які містяться в тексті, допомагаючи виявити приховані смислові лінії та теми, які можуть залишатися поза увагою літературного або стилістичного аналізу. Вона також досліджує мотивацію вибору однієї мовної форми з двох можливих варіантів [34, с. 63].

Історія розвитку юриспруденції тісно переплетена з лінгвістикою, адже законодавці, судді, адвокати, нотаріуси та інші фахівці усвідомлювали важливість точного добору слів і чіткої побудови правових конструкцій. Вони передбачали негативні наслідки недооцінки мовної форми права, вимагали логічної та граматичної точності правових норм. Якість мовного викладу правових документів безпосередньо впливала на їхню ефективність і долі людей, тому як правники, так і суспільство в цілому виявляли особливу увагу до «букви закону».

В першому підрозділі нашої роботи ми опосередковано торкалися питання появи наприкінці ХХ століття нової наукової галузі – юридичної лінгвістики («legal linguistics»). Її дослідження спрямовані на системний аналіз мовних явищ і процесів у сфері права, тому вважаємо за потрібне розглянути цей аспект більш детально. Отже, юридична лінгвістика як методологічний підхід дозволяє враховувати особливості побудови, функціонування та розуміння письмових і усних юридичних текстів. В Україні до цієї теми зверталися багато науковців, а дослідження в цій галузі перебувають у постійному розвитку.

Відомими вітчизняними дослідниками з питань взаємодії мови та права є: В. М. Демченко, І. Б. Іванова С. П. Кравченко, В. О. Навроцький, Ю. Ф. Прадід, Я. Радецька, З. О. Тростюк, Л. М. Пелепейченко, В. В. Посмітна, О. О. Ходаковська та ін.

Згідно з визначенням Ю. Ф. Прадіда [36], юридична лінгвістика є міждисциплінарною наукою про роль і функції мови у правовій теорії та практиці. На наш погляд, це визначення є найбільш точним. Сьогодні основним предметом дослідження лінгвістів-експертів є законодавчий текст та його термінологічні, семантичні, граматичні й стилістичні особливості, які повинні забезпечувати точне, лаконічне та однозначне розуміння і застосування правових норм.

В Україні юридична лінгвістика фокусується на таких питаннях, як лінгвістична експертиза юридичних документів, рекомендації щодо розробки

законів та нормативно-правових актів, дослідження в галузі юридичного перекладу, а також криміналістичні дослідження мовної стратегії та тактики. Особлива увага в таких дослідженнях приділяється англійській мові, що підкреслює важливість перекладацької компетенції в юридичній сфері [14, с. 19].

Нашу увагу привернуло дослідження О. О. Ходаковської «Юридична лінгвістика: особливості розвитку та функціонування», де авторка розглядає бачення зарубіжних науковців на юрислінгвістичні дослідження.

О. О. Ходаковська підкреслює той факт, що зарубіжні дослідники, зокрема з США та Великої Британії, вивчають мову та стиль юридичних документів з погляду нефахівців у галузі права. Основні напрями досліджень включають лінгвістичні експертизи у судових процесах, комунікацію під час розслідувань у поліції, роль перекладача у судовому процесі, а також розуміння мови суддів та інструкцій для присяжних. Активно вивчається взаємодія мови і права в мові. Однією з центральних тем у дослідженнях іноземних вчених посідає питання про те, що обумовлює перешкоди в комунікації між юристами і не юристами [44, с. 149].

Методичний апарат юридичної лінгвістики включає широкий спектр традиційних та інноваційних методів, таких як «аналіз і синтез, інтеграція і диференціація, текстологічний, етимологічний, історичний, порівняльно-історичний, системний, тезаурування, тлумачення, моделювання, стилістичний експеримент, компонентний, дистрибутивний, трансформаційний, статистичний, опозицій, зіставно-типологічний, культурно-історична інтерпретація, ретроспективний аналіз та реконструкція тощо» [4, с. 24]. Окрему увагу приділяють сучасним технологіям, зокрема автоматизованій обробці юридичних текстів, пошуку інформації за ключовими словами, а також машинному перекладу.

Тому, компетенція професійного перекладача, за визначенням Л. М. Черноватого, становить собою систему, що включає усі необхідні передумови: знання (фонові, теми, контексту), матеріал (мовний, зокрема

термінологічний) та перекладацькі дії, доведені до рівня автоматизмів [47, с. 4]. Особливої актуальності, як зазначає Н. В. Артикуца, в сучасних умовах набувають прикладні технології та методики комп'ютерної роботи з масивами (базами) юридичних текстів: автоматизована обробка нормативних текстів та документів, пошук інформації за ключовими словами (ідентифікаторами), укладання електронних словників, авторедактори, машинний переклад та ін.

Таким чином, юридична лінгвістика є міждисциплінарним підходом, що розробляє власний науково-теоретичний апарат для дослідження мовних процесів у правовій сфері. Це дозволяє підвищувати ефективність правової комунікації та сприяє соціальній взаємодії людей через правові тексти.

При аналізі жанрово-стильових особливостей юридичної мови науковці доходять до різних висновків. Багато дослідників, таких як А. Ушаков, О. Піголкін, В. Власенко, Н. Калініна, Н. Івакіна, О. Галяшина, Т. Губасєва, М. Голєв, О. Александров, А. Марахова, Д. Баранник, Н. Присяжнюк та інші зазначають, що стиль юридичних текстів є неоднорідним. Наприклад, Д. Баранник вважає, що відносити стиль нормативно-правових актів до ділового стилю є недостатнім, оскільки він охоплює широкий спектр жанрів, які мають різні функції та структури: «Немає жодних підстав включати до одного стильового типу мови такий розмаїтий спектр жанрів, як, наприклад, заява про відпустку, доповідна записка по службі, розписка, доручення, протоколи зборів чи засідань та ін. і тексти Конституції країни, урядових постанов, законів, постанов суддів» [7, с. 115]. Чисельна, різноманітна людська діяльність обумовлює розмаїття стилів мови. Мова в даному випадку виконує функцію ретранслятора результатів людської діяльності.

Фахівці у сфері перекладу, такі як В. І. Карабан, І. В. Корунець, В. Коптілов, Г. Міраль, В. Рецкер та інші, відносять юридичні тексти до офіційно-ділового стилю. Г. Місікова визначає стиль як систему взаємопов'язаних мовних засобів, спрямованих на досягнення певного комунікативного ефекту [85, с. 118]. Вона класифікує стилі на поетичний,

публіцистичний, газетний, науково-технічний та адміністративний, до якого належать і юридичні документи. Розглянемо їх більш детально:

- «Стиль «червоного письма» – це стиль мови поезії, художньої літератури та драми;
- публіцистичний стиль – ораторське мистецтво, тобто промови та нариси, статті. Мета – переконати читача чи слухача, що дана інформація є правильною та має вплив на громадську думку;
- газетний стиль – містить такі різноманітні категорії, як новини, редакція, коментарі, образні статті, огляди, листи, заголовки, підзаголовки, анонси, список спортивних результатів, мультиплікаційні діалоги, змагання та багато видів реклами;
- науково-технічний стиль – застосовується, коли певні наукові знання чи інформація, отримана в результаті наукових досліджень, повинна бути передана;
- адміністративний стиль або стиль офіційних документів – мова бізнес документів, мова юридичних документів, мова дипломатії та мова військових документів» [85, С. 120].

Отже, авторка відносить юридичний переклад до «адміністративного стилю» або стилю офіційних документів.

Мовні засоби варіюються залежно від стилю, до якого належить текст, причому кожен стиль розвивається відповідно до змін у людській діяльності. Ми погоджуємося з думкою про те, що юридична мова використовує елементи різних функціональних стилів, зокрема офіційно-ділового, наукового, публіцистичного та розмовного.

Розглянемо кожен з цих стилів більш детально.

1. Офіційно-діловий стиль юридичних текстів характеризується «багатократно повторюваною лексикою, пов'язаною з темою певного тексту; чіткою композицією, яку забезпечує поділ змісту на пункти; однозначністю елементів лексики та фразеології; відсутністю емоційно забарвлених висловлювань; широким уживанням інфінітивних конструкцій зі значенням

заохочення до певних дій, а іноді й з наказовою семантикою» [23, с. 259]. Цим стилем послуговуються офіційні сфери людських відносин, такі як: відносини між державною владою і населенням, між країнами, між підприємствами, установами й організаціями, між особистістю та суспільством. Таким чином все життя людина перебуває у сфері дії офіційно-ділового мовлення.

2. Науковий стиль вирізняється логічністю викладу та суворою структурою тексту. Загальновідомий «сухий» стиль наукових робіт є результатом цієї особливості їхньої структури. Композиція наукового тексту завжди передбачає поступовий розвиток думки: від простого до складного, від уже відомого до нових, ще не досліджених аспектів [23, с. 249].

3. Публіцистичний стиль юридичної мови поєднує інформаційність та вплив, використовуючи експресивність і яскравість. Мова юридичної публіцистики, виконуючи дві основні, тісно пов'язані функції – інформування та впливу. Вони вирізняється полемічною гостротою, доступністю, виразністю передачі думок, образністю, емоційністю, відкритою оцінкою, підвищеною емоційністю, різноманітністю стилів, поєднанням експресивності та стандартних висловів, а також індивідуальними авторськими особливостями [1, с. 156].

4. Комунікативна функція розмовного стилю реалізується як у формальному (ділові зустрічі, наради, переговори, бесіди), так і в неофіційному спілкуванні. Для першого характерне поєднання елементів розмовного стилю з офіційно-діловим або науковим. Другий тип відрізняється ситуативністю, невимушеністю, демократичністю в спілкуванні, більшою свободою у вираженні думок і почуттів, а також неповнотою або надлишковістю мовних засобів, емоційною насиченістю та суб'єктивністю.

В рамках нашого дослідження ми вважаємо необхідним звернути увагу на юридичну стилістику, адже стилістика, в загальному розумінні, визначається як «аналіз, відмінне вираження мови та опис її мети і дії» [108, с. 4]. А метою юридичної стилістики є визначення закономірностей використання мовних одиниць у юридичних текстах і розробка рекомендації щодо їх застосування.

Юридична стилістика вивчає лексику, фразеологію, семантику, морфологію та синтаксис. Вона аналізує особливості відбору і використання лексичних, морфологічних, синтаксичних та інших мовних засобів у різних функціональних різновидах юридичної мови; визначає закони та характеристики кожного жанру, а також надає рекомендації щодо застосування мовних одиниць відповідно до мети й змісту висловлювання.

У правничому мовленні, залежно від функціонального різновиду, застосовуються певні правила відбору, поєднання та організації мовних засобів, з урахуванням призначення, стилю та жанру тексту. Тому стилістичні поняття й категорії відіграють ключову роль у вивченні як загальної специфіки мови права, так і її окремих функціональних різновидів. Визначення особливостей функціонування мови права, типологічної специфіки юридичних текстів, а також закономірностей використання мовних засобів у текстах різних видів і жанрів забезпечує науково-теоретичну основу для вирішення багатьох практичних завдань у правотворчості та правозастосуванні. Серед таких завдань можна визначити наступні: лінгвістичне забезпечення законодавчої діяльності, експертиза законопроектів, переклад юридичних текстів, створення юридичних словників і навчальних матеріалів, а також проведення судових лінгвістичних експертиз (експертизи у справах про документи та інформаційні спори, експертизи конфліктних текстів для захисту честі, гідності та ділової репутації, авторознавчі та ідентифікаційні експертизи тощо).

За визначенням А. В. Красницької юридичний текст – це один із типів текстів, що впливає на поведінку адресатів, таких як країни, організації, установи або громадяни. Він наказує, забороняє, дозволяє або рекомендує певні дії, змінюючи реальність і поведінку людей [24, с. 295]. С. О. Швачко наголошує, що юридичні тексти об'єднані спільною комунікативною метою і використовуються у типових ситуаціях спілкування, з однаковою прагматичною настановою та спільними лінгвостилістичними рисами [49, с. 49].

Юридичний текст зазвичай має письмову форму (наприклад, рішення суду), хоча його протяжність може варіюватися від одного слова до нескінченно

довгих фрагментів, якщо вони передають цілісну інформацію. Найважливішим елементом у формуванні стильової якості тексту є речення, яке має комунікативну здатність і відіграє роль у формуванні функціонально спрямованого тексту. Юридичний текст як дискурс формує у реципієнтів певне сприйняття світу.

Досліджуючи тексти юридичного дискурсу фахівці звертають нашу увагу на особливості притаманні текстам такого типу. Розглянемо основні з них:

1. Використання спеціальної юридичної лексики, більшу частину якої складають юридичні поняття та реалії (*acceptance* – акцепт; *lawyer* – юрист; *offer* – оферта; *pleading* – заява (письмова); *tort* – правопорушення).

2. Вживання загальноновживаної лексики у її звичному значенні (*accomplice* – співучасник, спільник; *money* – гроші) та вживання загальноновживаної лексики у спеціальному значенні (*agreement* – угода, договір, домовленість; *assessments* – збори (податки); *valid* – обґрунтований; *warrant* – ордер (на арешт)).

3. Наявність скорочень більшість яких зустрічається лише в юридичних текстах (*ALJ* – *Administrative Law Judge* (суддя, який розглядає адміністративні правопорушення), *MP* – *Member of Parliament* (член парламенту), *USJC* – *United States Judicial Code* (Судовий кодекс США), *ss.* – *chapters* (розділи), *CB* – *casebook* (судова книга), *COA* – *Court of Appeals* (Апеляційний суд), *CIF* – *Coming into Force* (набрання чинності), *J* – *Judge* (суддя)).

4. Використання синонімів для уникнення двозначності, сталих стандартних виразів (кліше) [46, с. 322; 52, с. 267].

5. Вживання мовних дублетів (*doublets*) і триплетів (*triplets*) – *by and between* – між; *full faith and credit* – повна віра і заслуга; *null and void* – втратив законну силу (про договір); *name, constitute and appoint* – називати, скласти та призначати.

6. Використання зворотів офіційно-канцелярського стилю (*power and authority* – влада і повноваження, *terms and conditions* – строки та умови, *to have and to hold* – мати і утримувати) [25, с. 13].

7. Наявність латинських та французьких запозичень, особливо в текстах міжнародних угод (*lex lata* – закон в тому вигляді, в якому він існує (чинне законодавство); *lex loci delictus* – закон місця вчинення правопорушення; *corpus delicti* – склад злочину; *absente reo (the defendant being absent)* – у відсутності відповідача; *ex curia (out of court)* – поза судом, поза судовим порядком; *lis pendens* – позов, який знаходиться на розгляді); *falsi crimem (the crime of falsification)* – злочин з ознаками шахрайства), та французької мови (*appeal* – апеляційна скарга; *plaintiff* – позивач; *lien* – право утримання (майна); *verdict* – вирок суду; *voir dire* – процедура по відборі присяжних; *profit a prendre* – право використовувати чужі землі в деяких особистих цілях), які часто не перекладаються.

8. Використання дієслів у пасивному стані (*P. should be acquitted, the record was read out loud by the investigator* – П. слід виправдати, слідчий вголос зачитав протокол; *the criminal case was initiated by the Prosecutor's Office* – кримінальну справу було порушено прокуратурою) [46, с. 322].

9. Використання архаїчних слів англійського походження (*hereinabove* – вище, *therein* – у ньому, у цьому відношенні, там, туди, тут; *whereby* – завдяки чому, яким чином).

10. Часте вживання модального дієслова «shall» для вираження наказу або зобов'язання. Наприклад, «*The Parties shall take the necessary measures to...*» («Сторони зобов'язуються вжити необхідних заходів...») [46, с. 322].

11. Наявність особливих ідіоматичних виразів і фразеологізмів (*to meet claim* – для задоволення позову; *Marshal of the court* – Маршал суду; *the jury finds guilty* – присяжні визнають винними, *legal consequences* – правові наслідки, *preliminary stipulations* – попередні умови) [46, с. 267-268].

Крім того, юридичний текст характеризується практично повною відсутністю пунктуації, використанням прислівників (*albeit* – однак; *hereof* – щодо цього; *thereof* – внаслідок цього; *whereof* – з чого, звідки, про що; *etc.*), деяких форм (*the same* – так само; *the said* – сказане; *the forementioned* –

вищезгадане). З причини неповної спільності і відмінності англійської та української мов відбуваються перекладацькі трансформації (заміни) [25, с.13].

Кожен юридичний текст має свою конкретну мету та виражає намір (інтенцію) автора, будь то переконання, наказ, спонукання до певних дій або передача інформації. Важливо зазначити, що юридичний текст виконує регулятивну функцію, оскільки через правові норми регулює суспільні відносини та впливає на поведінку людей, стимулюючи або забороняючи певні дії.

Традиційно виділяють декілька основних характеристик притаманних юридичним текстам:

- інформативність: стосується як змісту, так і форми тексту. Вона є важливим чинником ефективного сприйняття та забезпечує змістовну насиченість тексту;

- змістовна зв'язність: забезпечує єдність тексту, охоплює граматичні, лексичні, логічні, стилістичні й асоціативні засоби, що забезпечують взаємозв'язок між елементами тексту;

- логічна послідовність: забезпечується тісним логічним зв'язком між реченнями і частинами тексту, частим використанням зв'язкових слів, таких як «для цього», «отже», «однак», і чітким розподілом тексту на абзаци та параграфи;

- цілісність у структурно-змістовному плані: кожен текст повинен бути присвячений одній темі, що об'єднує всі речення та забезпечує впорядкованість і повноту тексту;

- мотивованість: забезпечує переконливість тексту через наявність посилань на офіційні джерела, статистику та додатки;

- смислова завершеність: текст повинен повністю розкривати тему без потреби в додаткових поясненнях, зокрема щодо правових норм, виражених у законодавстві;

- цілеустановленість: чітке визначення мети та призначення тексту;

- ретроспективність: зверненість до минулих обставин або прецедентів;

- високий ступінь стандартизації: використання сталих термінів, термінологічних конструкцій, стандартних фраз та кліше, що сприяють точності й швидкому сприйняттю тексту [34, с. 64-65].

Для юридичних текстів характерно чітке визначення таких екстралінгвістичних факторів комунікації, як:

- адресант повідомлення: автор тексту, зазвичай юридичні особи, такі як підприємства, установи чи організації;

- адресат: отримувач повідомлення або читач;

- референт: об'єкт або предмет, про який ідеться в тексті [36, с. 35].

На відміну від інших типів текстів, у юридичних документах відсутній суб'єктивізм, тобто автор не виражає свого ставлення до об'єктивної дійсності або до змісту тексту. Також в юридичних текстах не використовується підтекстова інформація, що передає асоціативні або конотативні значення. Основні принципи юридичних текстів – це однозначність, конкретність і чіткість, що забезпечують точне сприйняття та розуміння без місця для підтекстів [34, с. 65-66].

Важливо також підкреслити, що різноманітність юридичних текстів відображає різноманітність правової сфери. Різні юридичні тексти мають свої функціональні, структурні та мовні особливості, тому їх можна класифікувати за жанрами на основі різних критеріїв.

Зокрема, юридичні тексти поділяються на такі види залежно від сфери їх застосування:

- тексти законотворчої діяльності (нормативно-правові акти);

- тексти правозастосовної діяльності;

- тексти юридичної науки;

- тексти правової публіцистики [34, с. 66].

У нормативно-правовому акті закріплюється та виражається воля законодавця, зміст якого інтерпретується особою, яка ознайомлюється з правовою нормою – встановленим, санкціонованим і забезпеченим державою загальнообов'язковим правилом або вимогою щодо поведінки людини та

діяльності державних органів. Оскільки тексти закону містять нормативно-правові приписи, вони повинні бути лаконічними, точними, зрозумілими та однозначними [34, с. 66].

Текст права як система нормативних установок, має перформативний характер, тобто є мовним актом законодавця, прирівняним до дії, якою змінюється навколишній світ. Доводячи волю законодавця до відома юридичних та фізичних осіб, правова мова впливає на свідомість людей, спонукаючи їх дотримуватися відповідних правил поведінки [13, с. 82]. Мова, яка стає мовою права, формує спеціальні виражальні засоби для реалізації впливу на громадян і перетворюється на окрему систему зі своїми «правилами гри». У юридичній мові з'являється особлива нормативність, коли «мовна форма діалектично взаємодіє з правовим змістом» [13, с. 82].

Акти правозастосовної діяльності мають специфічні риси, зокрема державно-владний характер, що пов'язує їх з іншими правовими актами, виданими державними органами або іншими уповноваженими суб'єктами для регулювання суспільних відносин; і характер веління, який індивідуалізує загальне правило (норму права), надаючи йому індивідуального змісту у конкретній життєвій ситуації. Правозастосовний акт – це рішення, зазвичай документально оформлене, прийняте компетентним органом на основі правових норм і спрямоване на регулювання індивідуальних відносин шляхом виникнення, зміни або припинення правовідносин [35, с. 71].

Тексти правозастосовної діяльності є цінним джерелом криміналістичної інформації, яка збирається в ході кримінального судочинства, оперативно-розшукових дій і фіксується на матеріальних носіях під час слідчих і процесуальних заходів. Ці тексти також підлягають аналізу в межах різних судових експертиз, зокрема авторознавчої, фоноскопичної (відео- і звукозапису) та лінгвістичної експертиз документів [34, с. 66-67].

Тексти юридичної науки виконують мислетворну й номінативну функції мови права, представляючи наукові погляди на дослідження держави та права. Вони мають відповідати високим стандартам наукового викладу, бути

фаховими, містити нові знання, а також бути інформативними та пізнавально цінними. Ці тексти, які включають монографії, дисертації та наукові статті з правової тематики, мають бути об'єктивними, доказовими, точними та зрозумілими, впливаючи на розуміння і свідомість адресата [34, с. 68-69; 25, с. 18].

Тексти правової публіцистики суттєво відрізняються від інших юридичних текстів. Вони спрямовані на правове інформування населення, підвищення рівня правової обізнаності та правомірності поведінки, формування громадської думки та спонукання до активної громадянської позиції. Прикладами таких текстів є журналістські статті, інформаційні матеріали, агітаційні промови та теледебати на правові теми [25, с. 18].

Однією з важливих характеристик цих текстів є доступність подання правової інформації. Використання спеціальної термінології та категорій дозволяє читачеві краще розуміти зміст юридичного матеріалу, не відволікаючись на складні мовні конструкції, які не притаманні звичайній мові друкованих ЗМІ [25, с. 18].

Лексика текстів правової публіцистики, на відміну від інших видів юридичних текстів, характеризується емоційністю, фразеологічною та метафоричною насиченістю, а також поєднанням юридичної термінології з загальноживаними науковими, громадсько-політичними поняттями, абстрактними словами та мовними кліше, що легко запам'ятовуються.

Важливим є питання аналізу юридичного тексту, який слід оцінювати з огляду на форму та зміст, а також на засоби та методи його створення.

Тому дослідження юридичного тексту має включати:

- аналіз форми (структури або формально-прагматичного членування);
- оцінку різних аспектів змісту (функціонального, інформаційного, логічного, психологічного);
- дослідження мовних та немовних засобів (навіть пробіли в бланках мають значення, позначаючи відсутність знака у певній позиції).

Отже, юридичний текст – це зв'язна та цілісна послідовність знакових елементів, об'єднана правовим змістом. Юридичні тексти здебільшого мають письмову форму, виражаючи наміри автора, й через правові норми регулюють суспільні відносини та впливають на поведінку людей. Вони повинні бути інформативними, логічно послідовними, структурно завершеними, а також містити професійну правничу термінологію.

Юридичні тексти залежно від сфери застосування поділяються на тексти законотворчої діяльності, правозастосовної діяльності, тексти юридичної науки та правової публіцистики.

1.3. Правничий термін як одиниця термінологічної системи права: поняття та класифікація.

Юридична термінологія є однією з найважливіших складових правової науки та практики. Вона формує основу для розуміння, інтерпретації та застосування правових норм, впливає на точність формулювання законів, судових рішень та інших правових документів. Правова система будь-якої країни потребує чіткого, зрозумілого і послідовного використання юридичних термінів для забезпечення ефективного функціонування всіх елементів правового регулювання та взаємодії між правниками й суспільством.

Юридична термінологія відрізняється високим ступенем спеціалізації, оскільки її складові відображають різні галузі права, включаючи цивільне, кримінальне, адміністративне, конституційне право та інші. Вона є важливим інструментом професійної комунікації, що дозволяє правникам висловлювати складні правові концепції та положення з максимальною точністю, офіційністю, логічною послідовністю, високим рівнем стандартизації тощо [8, с. 4]. Водночас юридична термінологія викликає певні труднощі в інтерпретації та застосуванні через свою специфіку, можливі полісемічні значення та різні підходи до її використання в національних та міжнародних правових системах.

Теоретичні дослідження та аналіз термінології права розпочався з ХХ століття. Серед яскравих представників вітчизняних наукової спільноти можна

виокремити наступних: О. Сербенська, Г. Онуфрієнко, Н. Руколянська, С. Головатий, Ю. Зайцев, І. Усенко, Н. Артикуца, Ю. Прадід, О. Юрчук, Б. Стецюк, І. Гумовська, С. Кравченко, В. Демченко, І. Кочан, А. Токарська, Г. Їжакевич, О. Копиленко, В. Радецька, В. Сімонюк, З. Тростюк та інші. Вивчення закономірностей утворення юридичної термінології, її структури та перспектив розвитку стало одним з найважливіших завдань сучасної науки. Актуальним залишається питання впорядкування україномовного поняттєвого апарату юриспруденції.

Серед багатства юридичної термінології вирізняються найбільш точні та вдалі терміни, які позначають ключові юридичні поняття. Ці терміни поступово отримують нормативно-правовий статус і застосовуються в усіх сферах юридичної діяльності та нормативно-правових актах. Основу термінологічної системи права формують наукові терміни, які розвиваються і змінюються разом із прогресом юридичної науки.

З набуттям незалежності в Україні розпочали свою діяльність Державна комісія з питань правничої термінології та Центр правничої термінології, перекладів та словників. Метою першої стало формування національної юридичної термінології, за мету другої організації було визначено упорядкування юридичної термінології, створення єдиної комп'ютерної бази даних і підготовка словників термінів.

Про необхідність формування та упорядкування юридичних термінів наголошує М. І. Клочко у своїй статті «Юридична термінологія: поняття, особливості», звертаючи увагу на важливі аспекти: «По-перше, терміни забезпечують стислість і чіткість законодавчих актів, що необхідно для їх правильного розуміння. Наприклад, якщо в законі замість терміну «осудність» використовувати його розгорнуте визначення (спроможність особи відповідати за свої дії та керувати ними), текст стане надмірно великим, і зміст втратиться серед багатьох слів. По-друге, чітко визначені терміни допомагають передати задум законодавця максимально точно, усуваючи двозначність і можливість помилок» [22, с. 150]. Термін – це словесне позначення поняття, яке

використовується у нормативних актах для точного вираження змісту і відмежування від інших схожих понять. Важливими ознаками терміну є сфера його застосування та точність у відображенні реальності.

Вважаємо за потрібне розпочати з аналізу визначення поняття «термін» та його видів. Словник української мови подає таке визначення: «Термін – це слово або словосполучення, яке позначає спеціальне поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва чи суспільного життя» [42, с. 88]. У лінгвістичному словнику-довіднику Д. Є. Розенталя та М. О. Теленкової термін описується як слово або словосполучення, яке точно позначає наукове поняття і відрізняється від загальноживаних слів однозначністю та відсутністю експресії.

Аналізуючи визначення поняття «термін» (від лат. *terminus* – межа, кордон) подане дослідниками-лінгвістами ми дійшли висновку, що єдиного тлумачення не існує. Так, М. М. Глушко констатує, що термін – це слово або словосполучення для вираження понять і позначення предметів, що володіє, завдяки наявності у нього суворої і точної дефініції, чіткими семантичними кордонами і тому однозначне в межах відповідної класифікаційної системи. Тобто термін – це слово або словосполучення, що має точне семантичне значення в межах певної класифікаційної системи. Відомий лінгвіст, професор О. О. Реформатський називає терміни словами, обмеженими своїм спеціальним призначенням, що прагнуть бути однозначними [30, с. 47]. Відомий дослідник термінологічних одиниць В. М. Лейчик, розглядає термін як лексичну одиницю, що позначає загальне поняття теорії певної галузі знань або діяльності. Таким чином, термін є органічною частиною лексичної системи мови, що виділяється своєю інформаційною насиченістю. Серед досліджуваного нами різноманіття дефініцій ми погоджуємось з визначенням терміну запропонованим Ф. А. Циткіною: «термін – це мовний знак, що репрезентує наукове поняття спеціальної, професійної галузі знання – будь то наука, техніка, політика, мистецтво чи юриспруденція» [45, с. 10].

Визначаючи поняття «термін» лінгвісти звертають увагу на структурні та морфологічні особливості термінів підкреслюючи їхню компактність,

інформативність та здатність замінити розгорнуті описи, «галузеву» обмеженість, ототожнюючи її з професійною лексикою. Зауважимо, що визначення терміну завжди містить властивість співвіднесеності з конкретним поняттям, реалією чи явищем [19, с. 536].

Тобто термін вживається у мові фахівців і має точно окреслене значення. Дослідники підкреслюють основні вимоги до утворення терміну, а саме: однозначність, точність, стилістична нейтральність.

В рамках нашого дослідження вважаємо за потрібне проаналізувати поняття «юридичного терміну». Юридичний термін – це словесне позначення державно-правових понять, які використовуються для вираження та закріплення змісту нормативно-правових приписів держави [53, с. 621]. Юристи визначають його як слово чи словосполучення, яке застосовується в законодавстві, узагальнюючи правові поняття з точним і визначеним змістом, що відрізняються смисловою однозначністю та функціональною стійкістю. Так С. П. Хижняк вважає, що будь-яке слово чи словосполучення, яке позначає ключове поняття правової норми, є юридичним терміном. Н. В. Атрикуца подає уточнююче визначення, зазначаючи: «Юридичний термін – слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях)» [3, с. 38].

У своїй статті «Термінологічно-правовий фонд української мови: проблеми методології дослідження» Н. В. Артикуца підкреслює, що юридичний термін, якій підлягає кодифікації в українському законодавстві має точно передавати правове поняття, бути однозначним у рамках терміносистеми, мати стилістичну нейтральність і відповідати словотвірним особливостям української мови [4, с. 165]. З її думкою погоджується Сандріні, зазначаючи, що термін повинен відповідати законам мови, на якій він створений, а також тієї, в якій використовується (якщо це запозичене слово) [101, с. 104].

Юридичний термін співвідноситься з правовим поняттям як елемент правового знання, який репрезентується у звуковій або письмовій формі. Він

може стосуватися різних галузей права, мати міжгалузевий характер або бути пов'язаним з іншими сферами діяльності, такими як економіка чи політика. За О. Макшанцевою, термінологія – це наука про терміни, яка охоплює спеціальну лексику та систему позначення наукових і професійних понять у певній галузі знань [29, с. 37].

Ми погоджуємося з дослідницею С. Шестаковою, яка наголошує на тому, що правничий термін є еталоном для використання в законодавчих та підзаконних актах, документації та в усній правовій комунікації [51, с. 71].

Вивчаючи особливості термінотворення вчені приділяють увагу типам та моделям творення термінів. Так, Л. І. Чулінда у своєму навчальному посібнику пропонує поділ української юридичної термінології на п'ять типів:

- 1) запозичення з латинської мови (апеляція, алібі, документ);
- 2) терміни з правових актів Київської Русі (закон, суддя, свідок);
- 3) використання термінології запозиченої з інших правових систем (контрабанда, бартер);
- 4) термінологія нормативно-правових актів України (Конституція, закони, кодекси), кодифікована та обов'язкова до вживання в правовій системі України;
- 5) перекладацька діяльність, що сприяє появі нових термінів через транслітерацію або описовий переклад [48, с. 56].

Розглядаючи існуючі моделі творення термінів ми дійшли висновку, що лінгвісти класично розглядають наступні:

- 1) неосемантизми;
- 2) неологізми;
- 3) запозичення;
- 4) інтернаціоналізми.

Життєздатність мови підтримується запозиченнями, що гармонійно поєднують національні й іншомовні елементи, особливо в термінології. Іншомовні терміни можуть витіснити національні аналоги або навпаки, що є природним процесом розвитку мов.

Дослідники наголошують на тому, що для того щоб система законодавчих термінів дійсно служила підвищенню рівня якості вітчизняного законодавства, нормопроектувальники повинні керуватися вимогами, які висуваються наукою до юридичних термінів. Ми проаналізували та систематизували ці вимоги та подали їх у вигляді таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Вимоги до юридичних термінів

Вимоги до термінів	Пояснення	Приклади
Однозначність	Слід уникати використання омонімів, паронімів	комітет (певна спеціально створена державна установа); комітент (сторона угоди при виконанні операцій з векселями); страховик (юридична особа, створена для здійснення страхової діяльності); страхувальник (юридична особа, яка уклала зі страховиками договір страхування); страхувач (юридична особа, яка здійснює страхові операції і бере участь у лізинговій діяльності).
Простота та зрозумілість	Слова й вирази закону повинні давати правильне уявлення про зміст його норм. Визначення юридичних термінів повинно бути максимально точними та небагатослівними	тавтологічні конструкції: забезпечення безпеки споруди, відшкодування шкоди в разі ушкодження); багатозначність: термін бакалавр вживається на позначення освітньо-професійного рівня як вищої, так і середньо-спеціальної освіти; термін комерційне право в широкому значенні позначає окрему галузь права, у вузькому – право здійснювати перевезення пасажирів, вантажів та пошти за винагороду або за найм)
Стабільність	Не допускати багатозначного читання й розуміння	терміни мають бути усталеними, їх зміст не повинен змінюватися з прийняттям кожного нового закону
Національна	Не допускати	блокуючий – що блокує, здатний заблокувати,

ідентичність	вживання іноземних слів, виключити вживання русизмів	блокувальний, для блокування; постійно діюча комісія – постійна комісія; домінуючий – що домінує, найбільш поширений, здатний доминувати, панівний
Єдність правової термінології	Правовому поняттю повинен відповідати той же самий термін у різних нормативних актах, а різні поняття не слід позначати одним терміном	Порушення цієї вимоги можна виявити при порівнянні текстів Цивільного (ЦК) і Господарського (ГК) кодексів. Наприклад, ЦК містить поняття «правочин», а ГК – «угода»; ЦК застосовує категорію «статутний капітал», а ГК – «статутний фонд»; ЦК передбачає «недійсність правочину», а ГК – «недійсність зобов'язання».

Аналіз законів України з погляду термінологічної визначеності свідчить, що значення терміна, використаного в одному законі, не завжди збігається з тим, що застосовується в іншому. На думку О. Ф. Скакун, це пояснюється тим, що поряд із загальноправовою термінологією, яка охоплює ключові терміни всієї законодавчої системи, існують також міжгалузева і галузева термінологія. Міжгалузева термінологія використовується в декількох сферах законодавства (наприклад, матеріальна відповідальність, значний збиток, провина), тоді як галузева термінологія заснована на предметно-логічних зв'язках і відображає специфіку лише своєї сфери суспільних відносин, не поширюючись на інші. Наприклад, поняття «цінні папери» має різне значення і сферу застосування у спільному інвестуванні та на фондовій біржі [40, с. 103].

Визначено, що кожен юридичний термін характеризується за: 1) походженням, 2) семантикою, 3) системними зв'язками, 4) граматичною структурою, 5) способом термінотворення та 6) функційними параметрами. Ці аспекти детально досліджені Н. В. Артикуцою в її праці «Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію» [3]. Вона зазначає, що за походженням терміни можуть бути питомими (держава, відповідач, закон, суд, злочин) або запозиченими (абандон, авізо, вексель, юриспруденція, омбудсмен).

Інтернаціоналізми латинського та грецького походження увійшли є широко вживаними в багатьох мовах (адвокат, акт, алібі, екстрадиція, конституція, юстиція, політика). Поширене використання транслітерації при перекладі юридичних термінів: де-факто, де-юре, еквітас, персона нон-грата. Авторка також підкреслює, що інтернаціоналізми варто відрізняти від екзотизмів, які позначають особливі явища правового побуту, державного устрою, посад, законодавчих актів інших країн (альтинг, фолькетинг, кнесет, шейх).

2) За семантикою юридичні терміни можуть бути однозначними або багатозначними. Мова права прагне уникати багатозначності, віддаючи перевагу чітким і зрозумілим термінам. Абсолютно тотожні за значенням терміни є дублетами (позивач – позивальник – позовник).

3) За структурою юридичні терміни поділяються на прості (амністія, доказ), складні (кримінально-процесуальний, законодорадчий, працездатний) та складені (порушити справу, усиновлена дитина, відсутність умислу, відбитки пальців). О. А. Лисенко так пояснює цей процес: «в складених найменуваннях, які мають номінативне спрямування і зберігають значення слів – їх компонентів, фіксуються суттєві ознаки зображуваного, завдяки чому така назва реалій включається в систему понять певної галузі терміносистеми» [28, с. 61].

4) Лексико-граматично терміни-слова поділяються на іменники (право, суддя), прикметники (правовий, законний), дієслова (апелювати, ув'язнити) та прислівники (беззаконно, умовно). Домінування іменникових форм зумовило субстантивований характер терміносистеми права.

5) Термінологічні сполучення можуть мати від двох до кількох компонентів. Найбільш поширені дво- і трикомпонентні сполучення: прикметник + іменник (криміналістична експертиза, попереднє ув'язнення), іменник + іменник (права людини, оголошення померлим), прикметник + прикметник + іменник (цивільні правові відносини), дієслово + прикметник + іменник (порушувати судову справу) та ін. Багатокомпонентні терміни є нерозривною смисловою єдністю (правове регулювання ринку цінних паперів) [3]. У роботі Н. В. Артикуци вказано, що такі терміни мають високий

класифікаційний потенціал, виділяючи позначуване за диференційними ознаками і забезпечуючи систематизацію понять.

Таким чином, термінологія права є складною системою, що відображає різноманітні аспекти правових понять через використання спеціалізованих термінів і сполучень.

Юридична мова тісно пов'язана з літературною, тому при аналізі та оцінці сприйняття юридичних термінів носіями мови необхідно враховувати не лише професіоналів, а й звичайних громадян, які не мають юридичної освіти, але стикаються з такою термінологією в повсякденному житті. Однією з характерних рис правової термінології є її маніпулятивний потенціал. Некоректно використаний юридичний термін може легко ввести в оману, спричинити ускладнення і небажані наслідки під час правозастосування. У сфері законодавчої термінології маніпуляція може відбуватися, коли законодавець навмисно вводить громадськість в оману стосовно реального правового значення терміну.

Традиційно дослідники виділяють два типи маніпулятивних термінів: 1) створені спеціально для маніпуляції свідомістю суспільства; 2) терміни, що мають маніпулятивний потенціал.

До першого типу відносяться:

- а) терміни, які дублюють існуючі, але використовуються для створення ілюзії новизни;
- б) терміни, створені з метою підкреслення певного юридичного сенсу;
- в) терміни, що походять від літературної мови і мають оцінне значення, відображаючи позитивний чи негативний контекст відповідно до цілей адресанта.

До другого типу належать:

- а) терміни, що складаються з компонентів, які мають інше значення в літературній мові, ніж у праві;
- б) терміни без чіткого визначення, які дозволяють різні тлумачення і можуть бути сприйняті неправильно.

Причинами появи маніпулятивного потенціалу термінів на думку А. Я. Риженкової є:

- 1) порушення принципу однозначності, наявність кількох суперечливих визначень;
- 2) порушення принципу загальноживаності – розбіжність між значенням терміну в літературній мові та його правовим тлумаченням;
- 3) порушення стійкості – різне тлумачення одного терміна в різних законодавчих актах.

Наприклад, термін «прийняття пропозиції» в українському кримінальному судочинстві вважається невизначеним, оскільки не зрозуміло, що конкретно означає «прийняття», в яких формах воно може проявлятися та в яких ситуаціях використовується. Невизначеність цього терміну дає простір для маніпуляцій як стороні обвинувачення, так і стороні захисту, що ускладнює доведення винуватості або невинуватості. Адже, якщо немає точних критеріїв оцінки того, що вважати за «прийняття пропозиції», то під це обвинувачення неможливо підвести докази; отже, залучити винного до відповідальності виявиться досить важко; в той же час цей термін володіє яскраво вираженою конотацією і може бути використаний з метою нанесення шкоди репутації певним особам.

Отже, порушення основних принципів термінотворення, таких як точність, уникнення подвійних тлумачень та використання термінології, співвіднесеної з літературною мовою, призводить до появи маніпулятивних термінів і ускладнює розуміння як окремих законів, так і права в цілому.

З точки зору нашого дослідження цікавим є будова термінів в англійській мові. За спостереженнями дослідників, англійська юридична терміносистема представлена простими, складними термінами та аббревіатурами. Відповідно, 52% становлять прості терміни, 41% – складні, 7% – аббревіатури. Простота термінів забезпечує їх точність, однозначність і стійкість. Англійські юридичні терміни здебільшого є іменниками (68% проти 14% дієслів). Кореневі терміни, такі як *take* (грабувати), *drug* (наркотик), *evidence* (доказ), можуть утворювати

нові слова шляхом конверсії: *convict* (звинувачувати-дієслово/ув'язнений – іменник), *assault* (нападати – дієслово/напад – словесна образа і загроза фізичним насильством).

За словами С. В. Шабардіної, складні терміни характеризуються тим, що всі компоненти є нероздільними і їх не можна замінити чи опустити без порушення змісту, що зафіксовано в юридичних словниках. Наприклад, такі моделі, як: verb + noun – *to pronounce a sentence* (винести вирок), noun + preposition + noun – *deprivation of liberty* (позбавлення волі), adjective + noun – *administrative infraction* (адміністративне правопорушення) та інші. Три- і більше компонентні словосполучення мають значне смислове навантаження і вживаються для позначення специфічних правових понять, наприклад, *illegal remittance of money abroad* – відмивання грошей, *deliberate-infliction of bodily injury* – умисне нанесення тілесних ушкоджень.

Абревіатури в англійській правничій мові використовуються для позначення відомчих підрозділів (CID – *Criminal Investigation Department* – відділ карного розшуку), міжнародні організації (ICPO – *International Criminal Police Organization* – Інтерпол), певні види злочинів (DWI – *driving while intoxicated* – керування в нетверезому стані) та позначення нових видів злочинів (WCC – *white-collar crime* – злочини «білих комірців» скоєний посадовою особою).

Для англійської мови права характерне існування багатозначних слів, тобто наявність різних значень одного терміну, наприклад: *The investigation of this problem was very interesting.* – *The investigation of the crime was very interesting.* – Дослідження цієї проблеми було дуже цікавим. – Розслідування цього злочину було дуже цікавим. З метою уникнення непорозумінь у професійній комунікації англійська правнича мова свідомо уникає діалектизмів.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що розбудова національної юридичної термінології привертає увагу широкого кола науковців, оскільки ступінь її розробленості та упорядкування відображає рівень розвитку суспільства і держави. Юридична термінологія постійно перебуває у

динамічному розвитку, тому питання її упорядкування та уніфікації в українській мові завжди буде актуальним. Сучасна українська юридична термінологія є складною, широко розгалуженою, відкритою системою найменувань правових явищ, понять, інститутів та категорій. Для того щоб система законодавчих термінів дійсно сприяла підвищенню якості вітчизняного законодавства, законотворці повинні дотримуватись вимог, які висуває наука до юридичних термінів. Юридичні терміни мають бути кодифікованими та обов'язковими для використання у подальших законодавчих і підзаконних актах. Для англійської правничої мови типовим є часте застосування латинізмів, що зумовлено історичним розвитком права. Загалом терміносистема англійської мови права складається з простих, складних термінів та абревіатур.

Слід зазначити, що правнича термінологія потребує унормування та систематизації процесів, які регулюють її наповнення новими термінами, з огляду на необхідність їх однозначності та зрозумілості. Використання запозичених з інших мов термінів має бути доречним та відповідати чинному законодавству. Важливо також приділяти увагу створенню юридичних тлумачних словників.

Висновки до розділу 1

У цьому розділі було розглянуто функціональні різновиди мови права, що є основою правової комунікації в сучасному суспільстві. Здійснений аналіз свідчить, що мова права є багатовимірним явищем, яке об'єднує нормативно-правовий, професійно-юридичний та публіцистично-правовий дискурси, кожен з яких має свої специфічні функції, лексико-граматичні особливості та сферу застосування.

Нормативно-правовий стиль визначається своєю регламентованістю, точністю та формальною чіткістю. Професійно-юридичний дискурс, в свою чергу, орієнтований на забезпечення взаємодії між фахівцями правової галузі. Публіцистично-правовий дискурс спрямований на популяризацію правових знань та забезпечення доступу громадян до юридичної інформації.

Таким чином, мова права виконує не лише інформативну, але й регулятивну, експресивну та соціалізуючу функції. Її різновиди забезпечують зв'язок між суб'єктами правової взаємодії, сприяючи ефективній реалізації правових норм та формуванню правової свідомості суспільства. Це підкреслює важливість подальших досліджень мови права з метою удосконалення правової комунікації в умовах сучасних викликів.

В цьому розділі ми здійснили аналіз жанрово-стилістичних особливостей юридичних текстів, що є ключовими засобами правової комунікації. Результати дослідження дозволяють зробити такі висновки: юридичні тексти охоплюють широкий спектр жанрів, серед яких нормативно-правові акти, судові рішення, договори, юридичні консультації та публіцистично-правові статті. Кожен жанр має специфічну мету, цільову аудиторію та мовні особливості, що зумовлює його унікальний характер у межах правового дискурсу. Юридичні тексти належать до офіційно-ділового стилю, однак у них спостерігається значна варіативність залежно від жанру.

Ми також звернулись до розгляду сутності правничих термінів, проаналізувавши його дефініцію, особливості функціонування та підходи до класифікації. Ми дійшли висновку, що правничий термін є лексичною одиницею, що позначає правові поняття, явища або процеси, слугує засобом формалізації правових норм та є ключовим інструментом професійної юридичної комунікації. Його основними характеристиками є однозначність, нормативність, системність та функціональна специфічність.

Як базовий елемент термінологічної системи, правничий термін забезпечує точність і чіткість правового регулювання, єднаючи окремі правові категорії в єдину логічну структуру. Він також слугує засобом передачі правових знань та створення взаєморозуміння між суб'єктами правових відносин. Система правничих термінів перебуває в динамічному розвитку під впливом змін у законодавстві, суспільно-політичному житті та інтеграції міжнародного досвіду. Це спричиняє постійне оновлення термінології та її адаптацію до сучасних викликів.

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

2.1. Питання еквівалентності в крос-системному юридичному перекладі.

Право є однією з найглибше вкорінених у культуру, історію та соціум галузей гуманітарних наук. В рамках традиційної юридичної освіти воно розділяється на дві основні сфери: національну та міжнародну. Протягом останніх п'ятидесяти років до них приєдналася третя сфера – європейське право, яке не є ані національним, ані міжнародним у звичному розумінні. Європейське право отримало назву «наднаціональне», оскільки послуговується своїми власними структурою та механізмами. Кожна з цих сфер використовує різні підходи до передачі юридичної інформації з однієї мови на іншу. Міжнародне і європейське право створили власні набори правових інститутів, спільних для всіх правових систем, на які поширюється відповідна галузь. Національне законодавство, своєю чергою, залишається досить незалежним у кожній країні, з притаманними йому концепціями, процедурами та таксономією, що значно ускладнює завдання перекладача під час передачі інформації в іншу правову систему. За таких умов, перекладачі виступають посередниками надання та обміну інформацією, через забезпечення максимально точного перекладу з однієї національної правової системи в іншу, що стає вкрай важливим у глобалізованому світі [100, с. 29].

Загальновідомо, що Україна, Англія та США належать до різних правових систем. Зокрема, Україна належить до континентальної правової сім'ї (Civil Law), а Англія і США – до англо-саксонської правової сім'ї або системи загального права (Common Law). Ця відмінність породжує певні виклики при досягненні еквівалентності перекладачем в юридичному перекладі. Такий переклад може бути обґрунтовано названий крос-системним (або міжсистемним). Існують два тлумачення цього поняття. У широкому сенсі практично будь-який юридичний переклад є крос-системним, оскільки передбачає не просто переклад з однієї мови на іншу, а й адаптацію тексту з

правової системи однієї країни до правової системи іншої, навіть якщо вони належать до однієї правової сім'ї і мають певну схожість. У вузькому сенсі крос-системний юридичний переклад стосується мов, що обслуговують принципово різні правові системи, і потребує переходу від однієї системи юридичних координат до іншої. Переклад з української на англійську і навпаки є яскравим прикладом саме крос-системного перекладу, що передбачає певні складнощі для перекладача, зумовлені різницею між правовими системами цих мов.

Юридичний переклад по праву вважають складним в роботі перекладача. За визначенням Капеллас-Еспуні, він вимагає не тільки порівняльного аналізу різних правових систем, але й усвідомлення проблем, що виникають через відсутність певних точних еквівалентів та інших елементів [63, с. 2]. Право ґрунтується на соціальних науках у широкому розумінні цього поняття, а юридична лексика, незважаючи на свою абстрактність, має чітке значення в конкретних ситуаціях. Юридична термінологія включає абстрактні терміни, які представляють поняття глибоко вкорінені в національній правовій культурі та інтелектуальній традиції і є передусім національним явищем [103, с. 13]. За словами М. Крома юридична мова є досить формалізованою на всіх рівнях, включаючи жанровий рівень [65, с. 70].

Будь-який юридичний текст створюється для досягнення конкретної мети (наприклад, для визначення прав та обов'язків сторін договору) і виконує певну функцію (наприклад, підтверджує укладання договору). Однак кожна правова культура (чи правова система) визначає свої власні правила щодо укладання договорів чи складання законопроектів, а також про те, які суттєві елементи вони повинні містити, щоб бути дійсним та такими, що підлягають виконанню. Переклад юридичних текстів передбачає поєднання юридичної інформації з однієї мови та культури на іншу, враховуючи різницю в правових системах і цілі перекладу. У цьому контексті М. Томашек говорить про «інтерсеміотичний» переклад [105, с. 147]. Оскільки юридична інформація у вихідному тексті, часто є нечіткою або може мати неоднозначність, її потрібно спершу інтерпретувати мовою оригіналу, а потім перекладати на цільову мову. Лише після цього можна

стверджувати, що перекладена інформація відповідає меті перекладу і жанру цільового тексту.

Внутрішньомовне тлумачення юридичних текстів зазвичай є першим кроком юристів, коли вони намагаються застосувати закон до конкретної ситуації. Водночас варто зауважити, що процес тлумачення правового тексту юристом (без лінгвістичного досвіду) та лінгвістом (без юридичного досвіду, що характерно для більшості перекладачів) суттєво відрізняється. Юрист застосовує знання, отримані під час навчання на юридичному факультеті, тоді як перекладач із досвідом у праві вміє читати «між рядків», розуміючи наслідки, які хоч і не прописані в тексті, але повинні бути зрозумілими в цільовому тексті, щоб забезпечити його адекватність у цільовій правовій культурі. Кожен юридичний текст можна тлумачити по-різному, залежно від пріоритетів та досвіду особи, яка здійснює переклад і на практиці це призводить до поєднання різних підходів.

Як зазначають Е. Алкараз і Б. Хьюз «головною метою в роботі для перекладача є прийняття рішення про найбільш еквівалентний варіант у цільовій мові» [55, с. 24]. Це часто означає, що перекладач без юридичного досвіду може довго працювати над пошуком необхідного і правильного еквіваленту в вихідному тексті, або обирати послівний переклад в інтерпретації змісту, не оцінюючи ризики втрати відповідності перекладу змісту закону.

За баченням Дж. Мандей висловленим в його праці «Перекладацьке вчення» сучасні підходи до юридичного перекладу підпадають під сферу так званих функціоналістичних та комунікативних теорій перекладу, тобто не вихідний текст є визначальним фактором, а реципієнт та мета перекладу [89, с. 87]. У своїй функціональній моделі перекладу К. Норд зазначає, що вихідний текст встановлює критерії для прийняття рішень у процесі перекладу, а реципієнт, чії реалії будуть підпорядковані цільовій культурі, очікуванням, умовам, нормам, моделям, реальним знанням і перспективі [94, с. 46]. Пізніше авторка визначить функціональний переклад як «створення функціонального тексту у мовній культурі (тобто, цільовий текст), необхідного для конкретних

комунікативних цілей шляхом обробки інформації, поданої в початковому тексті, створеному в іншій лінгвокультурі (джерелом тексту)» [95, с. 46]. Переклад можна вважати функціональним, коли він виконує передбачувану комунікативну мету, визначену клієнтом або уповноваженою особою у перекладі. Це означає, що переклад завжди передбачає певну функціональну обробку тексту з використанням джерела інформації, який зазвичай має форму тексту, хоча експерти-перекладачі знають, що їм часто потрібна інформація, яка не завжди явно міститься у вихідному тексті (довідкові матеріали, словники, глосарії, знання предмета, культурні аспекти текстових посилань тощо).

Ми розглядаємо переклад як міжмовну транспозицію цільового тексту, що відтворює зміст вихідного тексту з урахуванням його загальних (наприклад, типу тексту) та дискурсивних характеристик, адаптуючи їх до функції цільового тексту та очікувань цільового реципієнта. Перекладач повинен ретельно проаналізувати контекст (лінгвістичний, історичний, соціальний, політичний тощо), у якому було створено вихідний текст, і відтворити його значущі та відмінні риси в цільовому тексті, враховуючи мету перекладу. Однак перекладачі, особливо ті, що працюють через бюро перекладів, не завжди отримують інформацію про мету чи функцію перекладу. У таких випадках вони спочатку мають провести жанровий аналіз, щоб зрозуміти, з яким типом юридичного тексту вони працюють і які функції переклад буде виконувати в цільовій правовій культурі. Наприклад, британський статут, перекладений українською мовою, не матиме такої ж нормативної сили для українського громадянина в Україні; зазвичай його перекладають для інформаційних цілей, можливо, щоб надати натхнення українському законодавцю. У таких випадках переклад має супроводжуватися примітками та поясненнями, які допомагають правильно інтерпретувати юридичну інформацію, що міститься у тексті.

Дослідники сходяться на думці про те, що головна мета юридичного перекладу – надати цільовому реципієнту таку ж точну, чітку й детальну юридичну інформацію, як у вихідному тексті, але доповнену додатковими поясненнями, які роблять її зрозумілою в іншому правовому й культурному

середовищі. Для цього юридичний переклад має базуватися на порівняльному жанровому аналізі, щоб забезпечити найточнішу й найзрозумілішу передачу правової інформації та створити текст, що відповідає цільовим функціям.

Проблема еквівалентності залишається одним із найважливіших аспектів роботи перекладача незалежно від обраного підходу до перекладу. Еквівалентність є ключовим моментом у міжмовному перекладі будь-якого виду, будь то літературний, технічний чи юридичний переклад. Термін «еквівалентність» означає взаємозв'язок між одиницею вихідної мови та її аналогом у мові перекладу; іменник «еквівалент» позначає відповідну одиницю мови перекладу (відповідник).

Зазвичай еквівалентність аналізують у межах словникового запасу різних мов, коли слова або фрази, які мають однакове чи відповідне значення, зіставляються при перекладі тексту з мови оригіналу на мову перекладу; цей тип називають лексичною еквівалентністю [93, с. 159], [77], [92], або денотативною еквівалентністю (згідно з термінологією Коллера) [87, с. 187].

Першим завданням перекладача є аналіз юридичної сутності вихідного тексту, зокрема, хто створив текст і з якою метою, а також визначення його типу, наприклад, вид договору (продаж, оренда, гарантія) або законодавчого документа (статут, положення, підзаконні акти). Далі перекладач інтерпретує текст, переходячи від загального аналізу тексту до аналізу його частин, положень і, нарешті, окремих лексичних одиниць. Як зазначає Жан-Клод Гемар [72, с. 122], досягнення юридичної еквівалентності термінів у перекладеному тексті є однаково складним завданням і для перекладача, і для юриста. Ідеальним було б, якби перекладач мав юридичну освіту, але це трапляється рідко. Зазвичай перекладач, що не є юристом, фокусується на мовній еквівалентності, тоді як юрист-перекладач прагне досягти юридичної еквівалентності. На думку Ж-К. Гемара, саме гармонійне поєднання форми та змісту є ключем до досягнення бажаної еквівалентності в юридичному перекладі.

Слід також зауважити, що еквівалентність можна шукати на різних рівнях: граматичних категорій, синтаксичних структур, типів текстів, жанрів або навіть дискурсів, тобто комунікативних ситуацій. Підхід до перекладу визначається метою перекладу, що може відрізнятися залежно від контексту, наприклад, при перекладі роману або юридичного документа. Мета перекладу впливає на ієрархію пріоритетів у виборі методів і прийомів, що забезпечують адекватність кінцевого тексту.

Категорія займенників третьої особи однини є одним із прикладів граматичних складнощів, з якими стикаються перекладачі. Особливою проблемою є намагання десексуалізувати англійську мову. Система займенників в англійській є закритою, що ускладнює вибір відповідного анафоричного займенника для невизначеного суб'єкта, не ображаючи певні групи людей. Використання «*they*» часто не відповідає граматичним нормам, «*he*» обурює феміністичні кола, «*he or she*» – стилістів, «*she*» може здатися неприйнятним, а «*it*» просто не сприймається всерйоз. У англомовних контрактах, особливо в американських, для позначення сторони договору часто використовуються займенники «*they*», «*she*» або «*it*», що може ввести в оману українського перекладача та вимагати консультації з англомовним юристом, щоб зрозуміти, чи йдеться про обидві сторони чи про одну особу в конкретному контексті. У цьому контексті займенник «*she*» не викликає складнощів в українській мові, оскільки слово «сторона» має жіночий рід, а от «*it*» часто є проблемним через неоднозначність значення.

В рамках нашого дослідження вважаємо за потрібне розглянути існуючі типи еквівалентності, а саме:

1. Текстотвірна еквівалентність: базується на функціональному аналізі тексту. У юридичному контексті, наприклад, це відтворення тексту європейського законодавства, яке стає законом у країні перекладу. Кожне положення, стаття, розділ та інші елементи закону мають бути точно перенесені в текст перекладу без адаптації до місцевого законодавчого формату.

2. Прагматична еквівалентність: враховує специфіку аудиторії та мету тексту. Вона важлива для забезпечення однакової нормативності та обов'язковості тексту для цільової аудиторії, наприклад, коли дві версії договору купівлі-продажу написані українською та англійською для різних сторін. Проте, якщо цей текст буде перекладено, наприклад, на італійську мову для нового контрагента, прагматична еквівалентність не досягнеться, адже юридична дія та зобов'язання тексту залежатимуть від мети перекладу.

3. Формальна еквівалентність: передбачає відтворення форми (стилістики або жанру) оригінального тексту в перекладі. У правових текстах це важливо для збереження стилю та формату закону, наприклад, українських законодавчих актів у відповідності до структури законодавчих документів англійських країн [89, с. 48].

Таким чином, еквівалентність у перекладі має розглядатися залежно від мети та функції перекладу, що забезпечує максимально адекватне відтворення правового контексту.

Адаптація іноземної мови під структури, знайомі носіям мови перекладу, є важливою умовою ефективної комунікації. У процесі міжкультурного обміну перекладачам слід орієнтуватися на реалії мови реципієнта, виділяючи їх в оригінальному тексті та адекватно представляючи у перекладі. Як вдало зазначає лінгвіст А. С. Дружинін, мова є для людини таким середовищем, у якому вона формує і підтримує свої перцептивні та концептуальні структури. Таким чином, перекладач, щоб не загубитись в різних правових системах, повинен знайти мовні відповідники, одночасно уникаючи хибних інтерпретацій понять, яких немає в цільовій мові.

Іншими словами перекладач в процесі своєї діяльності здійснює крос-системний переклад з однієї мови на іншу.

Юридичний переклад між різними правовими системами, який визначається як «крос-системний» переклад, передбачає перенесення понять із системи однієї країни в систему іншої, що обслуговують кардинально різні правові системи. В нашому випадку, українська та англійська мова яскраво

репрезентують різницю загального та континентального права, а отже, крос-системність стає базою, на яку повинен спиратися перекладач, приймаючи перекладацькі рішення, перекладаючи з української на англійську мову або навпаки. П. Сандріні в своїй роботі, присвяченій порівняльному правознавству, звертає увагу на те, що кожна окремо взята юридична мова має стільки галузей, скільки існує правових систем у світі, саме тому переклад здійснюється, перш за все, з однієї юридичної мови на іншу [101, с. 16]. Ж. Р. де Грот пропонував таку формулу для адекватного перекладу: «інформаційний компонент термінів правової системи вихідної мови (тобто головний меседж адресований юристу, тому він потребує максимальної формальної чіткості) повинен бути репрезентований термінологією правової системи цільової мови» [68, с. 2]. Важливо зауважити, що перекладач повинен стежити за тим, щоб не допустити підміну понять, оскільки пошук абсолютного еквівалента може бути неможливим. Важливість розуміння правової дійсності мови оригіналу та мови перекладу проілюструємо на прикладі перекладу терміну «Генеральний прокурор». В англійських словниках знаходимо такий переклад – «*Attorney General*». Але цей варіант перекладу не є еквівалентом «Генерального прокурора» в Україні. Стосовно цієї посади в нашій країні використовується термін «*Prosecutor General*». Це обумовлено певними причинами. Перш за все, розглянемо, які визначення має цей термін в різних правових сім'ях. Кембріджський словник дає таке загальне визначення «*Attorney General*» – *The top legal officer in some countries, whose job is to provide legal advice to the government and to represent the government* (Найвища посада службовця судового відомства у деяких країнах, завданням якого є надання юридичних консультацій уряду та представництво уряду) [62]. В правовому полі США ця посада має таке тлумачення: «*Attorney General*» – *The chief law enforcement officer of the United States or of a state government, typically serving in an Executive Branch position. The individual represents the government in litigation and serves as the principal advisor to government officials and agencies in legal matters* (Головний працівник правоохоронних органів США або уряду штату, який, як правило, є

представником виконавчої влади. Ця особа представляє уряд у судових спорах та виконує обов'язки головного радника державних службовців та відомств з юридичних питань).

The attorney general is head of the U.S. justice department and chief law officer of the federal government. He or she represents the United States in legal matters generally and gives advice and opinions to the president and to other heads of executive departments as requested. In cases of exceptional gravity or special importance, the attorney general may appear in person before the U.S. Supreme Court to represent the interests of the government [57]. У США Attorney General є головою Міністерства юстиції, головним правозахисником федерального уряду, що представляє уряд у юридичних справах та надає консультації президенту та іншим керівникам виконавчих відомств. У випадках особливої важливості Attorney General особисто виступає перед Верховним Судом США, відстоюючи інтереси держави [57]. Також до його функцій належить нагляд за федеральними прокурорами [33, с. 41].

В правовій системі Великої Британії відсутня самостійна система органів прокуратури в механізмі держави. Генеральний прокурор Великої Британії є головним юридичним радником Корони і виконує низку незалежних функцій, що мають суспільний інтерес. Наведемо визначення Генеральному прокуророві в Англії, а саме: *The Attorney General is chief legal adviser to the Crown and has a number of independent public interest functions, as well as overseeing the Law Officers' departments.* – Генеральний прокурор є керівником адвокатури в масштабі Англії і одночасно виконує роль представника держави і уряду в цивільному процесі у справах, які мають суспільний характер щодо масштабності впливу на широкі верстви населення.

Таким чином, незважаючи на подібність назви «Attorney General» в англійськомовних країнах, його обов'язки суттєво відрізняються від функцій Генерального прокурора в Україні. Українська посада «Генеральний прокурор» найближче відповідає англійському терміну «Prosecutor General». Однак, варто зазначити, що в англійськомовних джерелах термін «Prosecutor General» практично

не використовується, а поняття «*Attorney General*» має інше правове значення, пов'язане з загальним правом, що створює додаткові труднощі для перекладу й точного відображення юридичних реалій між системами [62].

В словниках українських видавництв можна знайти такий переклад – *Prosecutor General* – генеральний прокурор (у колишньому СРСР та деяких інших колишніх соціалістичних країнах). *The Prosecutor General of Ukraine* heads the system of official prosecution in courts known as the *Office of the Prosecutor General of Ukraine*. *His responsibilities are the organization and leadership of pre-trial investigations, supporting public prosecution in the courts and representating the state's interest in the courts, according to the law* [91]. Генеральний прокурор України очолює систему офіційного звинувачення в судах, відому як Генеральна прокуратура України. Його обов'язки – організація та керівництво досудових розслідувань, підтримка державного обвинувачення в судах та представництво інтересів держави в судах, згідно із законом.

Отже, переклад юридичних термінів, як показує аналіз ролі та функцій «Генерального прокурора» у різних країнах, вимагає глибокого врахування правових і культурних відмінностей. Функції цієї посади в Україні, США та Великій Британії мають принципові відмінності: в Україні Генеральний прокурор здійснює контроль за виконанням законів та керує досудовими розслідуваннями, в США – займає посаду керівника Міністерства юстиції і є головним правозахисником, а в Англії – поєднує обов'язки керівника адвокатури і представника держави в судових процесах, що мають суспільне значення.

Перекладати «Генеральний прокурор» як «*Attorney General*» у контексті української системи є недоцільним, оскільки це не передає точний зміст і функції посади в українській правовій системі. Використання «*Prosecutor General*» більш точно відображає українську реальність, хоч і вимагає пояснень для англійської аудиторії, яка не знайома з цією правовою концепцією.

При перекладі юридичних текстів критично важливо враховувати культурно-специфічні особливості кожної системи права. Це означає, що перекладач має оцінювати не лише лексичні відповідники, а й

екстралінгвістичні концепти та принципи, що стоять за правовими поняттями в обох мовах [88, с. 14]. «Правові концепти мови оригіналу вийде активізувати в цільовій мові в тому випадку, якщо будуть використані терміни, релевантні для мови повідомлення, тобто, застосовані в конкретній правовій культурі і зрозумілі реципієнту, але за умови, що не з'являться помилкові асоціації і не існуючі в реальності зв'язки між різними правовими інститутами» [68, с. 58]. Помилкові асоціації, як, наприклад, при перекладі «Міністерство внутрішніх справ» як «*Home Office*» для британської або як «*Department of the Interior*» для американської аудиторії, можуть викликати неправильні уявлення про функції установ. Тому точність юридичного перекладу залежить від обізнаності перекладача з культурними і правовими контекстами як мови оригіналу, так і мови перекладу.

Проаналізований матеріал має продемонструвати значущість вивчення крос-системного перекладу для перекладача. Це означає необхідність знання особливостей правових систем країн, мови яких використовуються у перекладі. Оскільки правові системи та мови, що розглядаються у нашій роботі, мають безліч відмінностей, знайти повний еквівалент дуже складно, а інколи навіть неможливо. Саме тому, володіння іноземною мовою та розуміння правових тонкощів є запорукою збереження семантичної точності. Робота зі словником є лише початковим етапом, після якого перекладач заглиблюється в крос-системний юридичний дискурс для якісного виконання перекладу. Який би рівень еквівалентності не застосовувався в юридичних текстах, переклад завжди повинен базуватися на точному тлумаченні та розумінні значення лексичних одиниць, включно з термінологією, яка передає основну інформацію для мови перекладу.

2.2. Метафора в складі англomовної юридичної термінології та особливості її перекладу.

Наше рішення приділити окрему увагу метафорі в юридичному дискурсі зумовлено тим, що метафора в юридичному дискурсі виконує важливу роль,

допомагаючи ефективніше передавати складні правові поняття, роблячи їх зрозумілішими та доступнішими для широкої аудиторії. У правовій сфері, де специфічна термінологія інколи ускладнює розуміння, метафори спрощують передачу інформації, надаючи явищам, процесам та поняттям більш інтуїтивно зрозумілий зміст. Метафора у сфері дослідницького інтересу лінгвістів опинилась наприкінці ХХ століття як важливий інструмент самопізнання й пізнання світу. Зміни в структурі та знаннях про світ зумовили юридичний інтерес до метафори. Відбулося переосмислення питань, пов'язаних із взаємозв'язком мови й мислення, відображенням реальності в мові та усвідомленням значущості метафори у процесі пізнання.

Традиційно метафору дослідники розглядають як використання слова в новому значенні на основі аналогії, порівняння за асоціацією або подібністю між предметами, ознаками, явищами. Саме слово «метафора» походить з грецького: «*meta*» – «через», а «*phero*» – «нести», тобто переносити значення однієї речі на іншу. Метафора не тільки передає різноманітні конотації та асоціації, але й сприяє обміну поняттями. Першим визначення метафори дав старогрецький філософ Арістотель, зазначивши: «метафора – це перенесення слова зі зміненим значенням з роду на вид, або з виду на вид, або за аналогією» [32, с. 105]. Лінгвіст Ш. Балі, який вивчав розвиток образного мовлення, визначав метафору як «порівняння, в якому розум, під впливом певної тенденції, зближує абстрактне поняття та конкретний предмет, поєднуючи їх в одному слові» [58, с. 187]. Хосе Ортега-і-Гассет також висловився про метафору, зазначивши: «від наших уявлень про свідомість залежить наша концепція світу, яка, у свою чергу, визначає нашу мораль, політику, мистецтво. Отже, весь Всесвіт, сповнений життя, лежить на крихітному тильці метафори» [32, с. 106].

Відома лінгвістка Н. Д. Арутюнова описує метафору як слово або вислів, вжитий у переносному значенні на основі неназваного порівняння предмета з іншим через їх спільну ознаку. Іспанський лінгвіст Стефанія Горе стверджує, що мова визначає спосіб, у який людина сприймає реальність, і що метафори

впливають на сприйняття та розуміння навколишніх явищ. «Метафори – це фундаментальні складові частини пізнавальних головних структур, за допомогою яких ми можемо виробляти зв'язкові і акуратні думки, міркувати й оцінювати наш щоденний досвід» [74].

Аналізуючи терміни в юридичному дискурсі, ми наголошували на тому, що більшість з них створюється завдяки логічному мисленню та має чіткий відповідник. Однак основою для формування метафор є асоціативне мислення, яке створює уявлення про об'єкти. Схожу думку висловив професор Нью-Йоркського університету С. Піз, сказавши: «метафора – це стрибок уяви, який розширює наше мислення і збагачує нашу систему сприйняття світу» [67]. У повсякденній мові ми користуємося великою кількістю метафор, які вже стали кліше, наприклад, «як дві краплі води». Гірі підкреслив важливість кліше в мові, назвавши його «геніальною метафорою, яка стала жертвою власного успіху».

Відомі дослідники Дж. Лакофф та М. Тернер, автори праці «Метафори, якими ми живемо», припустили, що практично всі способи опису світу мають метафоричну природу, навіть якщо зараз вони використовуються буквально. Крім клішованих метафор, є так звані «мертві метафори» – ті, що більше не сприймаються як метафори, наприклад, «*I see what you mean*» («Я розумію, що ти маєш на увазі»), де дієслово «бачити» використовується у значенні «розуміти», подібно до української мови. Спочатку така метафора спиралася на буквально значення «бачити», а згодом стала служити для позначення абстрактного поняття. Лінгвісти сходяться на думці про відсутність універсальних метафор: хоча вони можуть бути подібними, повної ідентичності немає. Ще раз наголошуємо на тому, що кожна мова є метафоричною, що робить її живою, емоційною і багатого на відчуття. Ми поділяємо думку, що метафора допомагає формувати, розуміти й навіть «бачити» світ [67].

Юридичні метафори можуть виконувати декілька основних функцій:

1. Моделююча функція – дозволяє створювати образи правових явищ, спираючись на зрозумілі аналогії. Наприклад, фраза «боротьба зі злочинністю»

нагадує тактику ведення війни і передає концепцію скоординованих дій, спрямованих на зниження злочинності. Це допомагає чіткіше уявити, які зусилля необхідні для забезпечення правопорядку.

2. Комуникативна функція – сприяє доступності складних правових понять, дозволяючи громадянам легше сприймати юридичні концепції. Наприклад, «рука закону» асоціюється з охопленням та контролем державної влади, допомагаючи краще усвідомити її роль у підтримці порядку.

3. Емоційна функція – впливає на емоційне сприйняття правових рішень та процесів. У випадках, коли йдеться про «перемогу» або «поразку» у судовій справі, метафора надає ситуації драматичності й залучає увагу, що може впливати на сприйняття учасників судового процесу та громадськості.

Крім того, метафора у праві часто виконує маніпулятивну функцію, оскільки за допомогою метафор можна ненав'язливо нав'язувати певний спосіб бачення або оцінки подій. Наприклад, поняття «піратство» у сфері інтелектуальної власності підсилює негативне ставлення до порушень авторських прав, відображаючи нелегальне використання контенту як злочинну діяльність. Це формує у суспільстві однозначну негативну реакцію на незаконне використання інтелектуальної власності.

Ми вже розглядали виклики, з якими стикається перекладач юридичних текстів, вважаємо за потрібне розглянути складнощі, з якими стикається перекладач під час роботи з метафорами. Різний ступінь метафоричності та контекстуальні відмінності створюють труднощі в перекладі. Перекладач повинен враховувати не тільки прагматичні, а й лінгвокультурологічні аспекти, глибоко розуміючи обидві мови й культури. Ми неодноразово наголошували на головній меті будь-якого перекладу – адекватності. У цьому контексті дослідники вважають, що адекватності перекладу метафори можна досягти гармонійним поєднанням смислової та прагматичної складових оригіналу. Це пояснюється тим, що смислова складова тексту охоплює як змістову сторону – денотативні й конотативні значення слів і контекстуальну сторону, обумовлену прагматичними факторами, що визначають вибір перекладацьких відповідників.

Тут і визначається майстерність перекладача. В юридичних текстах особливу складність викликає адекватне відтворення концептуальних метафор та метафоричних кластерів, характерних для юридичної комунікації.

Відомо, що представники юридичної сфери широко використовують клішовані й стандартні вирази нарівні з метафорами. Це пояснюється прагненням зберегти або створити вплив на адресата. Когнітивний механізм метафори має універсальний характер, оскільки присутній у свідомості кожної людини, однак збіг метафор у різних мовах є рідкісним явищем. Подібність може виникати у випадку запозичення метафор українською або англійською мовами. Серед існуючих перекладацьких прийомів найвживанішими для перекладу метафори вважають: 1) калькування; 2) реметафоризація; 3) деметафоризація; 4) опущення і заміна; 5) додавання. Зазвичай, перекладаючи метафори, які базуються на загальнолюдських уявленнях про світ, перекладач частіше використовує прийом калькування. Реметафоризація необхідна, коли одну метафору потрібно замінити іншою. Деметафоризація передбачає описовий переклад метафори, що стає актуальним при відсутності відповідника у мові перекладу. Цей прийом дозволяє зберегти максимум когнітивної інформації. Проте, для правничої мови будь-який описовий переклад є небажаним, а скоріше вимушеним [11, с.22].

За спостереженнями дослідників при перекладі з української на англійську мову перекладачеві доводиться частіше використовувати прийоми опущення та заміни, тоді як при перекладі з англійської на українську частіше застосовуються додавання і заміна. Також, зазначається, що розбіжності метафор можуть призводити до метафоричних лакун: неповні (зачіпаючи лише окремі якісні ознаки) та якісні (що зустрічаються частіше). Отже, складність процесу метафоризації пов'язана з частковою або повною відсутністю певних когнітивних структур у лінгвокультурі мови перекладу.

Аналізуючи метафори, варто звернути увагу на існуючі класифікації. Автори статті «Особливості перекладу метафори в юридичному дискурсі» подають класифікацію запропоновану Н. Д. Арутюною, яка поділяє метафори

на: 1) номінативні, які замінюють одне дескриптивне значення іншим і стають джерелом омонімії; 2) образні метафори, що розширюють фігуральні значення і синонімічний ряд мовних засобів; 3) когнітивні метафори, які виникають унаслідок зміни сполучуваності предикатних слів (перенесення значення) і створюють полісемію; 4) генералізуючі метафори, які стирають межі між логічними порядками в лексичному значенні слова і стимулюють появу логічної полісемії [11, с. 22].

Також, цікавим є виділення функції, які виконують метафори в юридичному дискурсі, а саме: 1) номінативна, коли метафора бере участь у створенні юридичних термінів; 2) когнітивна, за якою метафора є засобом для глибшого розуміння юридичних термінів; 3) евристична, що використовується в наукових дослідженнях із юриспруденції; 4) пояснювальна, коли метафора сприяє інтерпретації законів; 5) конспіруюча функція, помітна у професійному юридичному сленгу; 6) емоційно-оцінна функція, характерна для розмовного юридичного дискурсу [11]. Вважається, що метафорам властива особлива мотивована форма, яка є зручною для передачі накопичених знань у комунікації [10, с. 72].

Перекладач, який прагне досягти адекватного та якісного перекладу юридичних метафор, має звертати увагу на ряд важливих факторів. Насамперед, необхідно забезпечити відповідність тексту всім стилістичним нормам, властивим культурі цільової мови. Англійський юридичний дискурс, зокрема, насичений метафорами, і при його перекладі на інші мови важливо уникати порушення стилістичних норм, щоб не створювати небажаних ефектів абсурду або комізму. Перекладач має враховувати необхідний регістр юридичного дискурсу – адміністративний, дипломатичний чи судовий – адже кожен із них допускає різний рівень насиченості метафоричними висловами залежно від конкретної мови. Також потрібно дотримуватися стилістики перекладної мови та враховувати сучасні реалії юридичного дискурсу.

Відомо, що основою метафоричного вислову є когнітивний аспект, суть якого полягає у використанні аналогій для полегшення розуміння метафори

однієї мови в іншій. Відомі дослідники Моріє, Лакофф і Джонсон наголошують на тому, що аналогії можуть ґрунтуватися тільки на вже знайомих подібностях. Моріє зазначає, що основа метафори – це «раніше існуюча схожість» [86, с. 67], а Лакофф і Джонсон стверджують, що «метафора може описувати лише раніше існуючі подібності, але не може створювати подібності при перекладі» [79, с. 154]. Тому перекладач має здійснювати ретельний процес декодування метафор, розуміючи відмінності між метафорами в мові оригіналу та мові перекладу. Це означає, що відображений переклад метафори буде частковим, використовуючи лише деякі аспекти обох мов [86, с. 67].

Також важливим є розуміння причин вибору того чи іншого варіанта перекладу, оскільки це впливає на те, як одержувач сприйматиме оригінальну метафору. Переклад працює як фільтр, який допомагає полегшити розуміння, зменшуючи когнітивні зусилля реципієнта [66, с. 111]. Однак когнітивні зусилля можуть варіюватися залежно від рівня обізнаності реципієнта та його знань.

На основі цих тверджень можна зробити такі висновки:

1. Процес полегшення розуміння метафор є непрямим і може викликати труднощі в інтерпретації, але водночас знижує когнітивні навантаження на реципієнта [66, с. 111].

2. Кожна метафора має освітню функцію: Моріє [86, с. 66] називає такі метафори «утилітарними», де типова еволюція йде від незнайомого до звичного.

3. Будь-яка метафора є концептуальною, тобто вона не лише слугує стилістичним прийомом, а й може мати значення, яке жодна інша фігура мови не передала б так ефективно.

Отже, метафора в юридичному дискурсі є не просто прикрасою, а іноді навіть єдиним способом точно передати значення, що відображає природу правових концептів.

У юридичному дискурсі метафори мають вагоме значення і є невід'ємною частиною юридичного мислення, яке часто базується на індуктивному підході, як зазначають Морра, Галоньє та Клінка [87, с. 141; 106]. Вони є ефективним

інструментом для пояснення складних чи абстрактних ідей, що підкреслює Бергер: «Метафора найбільш придатний засіб пояснення складних або абстрактних ідей» [59, с. 34]. У правничій мові метафори слугують засобом конкретизації, наприклад, через опредметнення: «*to break the law*» («порушувати закон»), або персоніфікацію: «*the eye of the law*» («око закону»), «*the arm of the law*» («рука закону»), «*the mouth of the law*» («уста закону»), «*the body of case law*» («судова практика»), «*Lady Justice*» («Леді Юстиція») та ін. Річард Трім наголошує на тому, що міжкультурні моделі свідчать про універсальність фізіологічних метафор, які можуть передаватися з однієї культури в іншу [106, с. 33; 50].

Однак, метафори завжди мають культурну прив'язаність, що іноді ускладнює їх однакове тлумачення в різних мовах. Лакофф і Джонсон називають подібні метафори «онтологічними» [79, с. 26], оскільки вони надають абстрактним поняттям форму сутностей, особливо популярних у англійській мові права. Наприклад, концепція «інтелектуальної власності» (*intellectual property*) представлена метафорично оскільки уособлює права на нематеріальні речі. Дослідники підкреслюють факт того, що абстрактні поняття зазвичай стають зрозумілішими завдяки метафорам, які подають їх як предмети чи живі істоти (наприклад: *His writings are products of his fertile imagination* – Його твори є продуктами його родючої уяви. Або, як живі істоти: *The theory of relativity first saw the light in 1905* – Теорія відносності вперше побачила світ у 1905 році).

Метафори в юридичному дискурсі мають кілька важливих функцій. Вони допомагають юристам краще запам'ятовувати та розуміти складні поняття, зокрема завдяки своїй мнемонічній функції. Однак вони також можуть слугувати тонким способом маніпуляції, оскільки, як зазначає Анна-Марі Гінграс, метафори часто спрямовані на переконання і можуть вводити в оману через свою багатозначність [73, с. 160]. Тобто те, на що має вказувати метафора, не завжди очевидно.

Зазначимо, що в юридичному мовленні поширені так звані «вживані» або «мертві» метафори, які часто непомітні, оскільки стали частиною юридичного лексикону і є лексикалізованими (закріплені в словника). Складнішими для перекладу є «живі» метафори, що мають багатий контекстуальний зміст і вимагають більшої уваги під час перекладу.

Дослідники права підкреслюють, що хоча метафори не є типовими для контрактів чи законодавчих текстів, але вони часто використовуються в судових рішеннях. Як зазначає Бергер, судова думка не просто відображає позицію представника влади, але є інструментом для переконання, сприяючи легітимності правової системи. Це робить метафору значущим елементом в арсеналі судді [59, с. 30].

Юридична теорія також спирається на метафоричне мислення. Метафори, схоже, вкорінені в юридичних текстах і настільки тісно переплітаються з вираженням юридичних понять, що найбільш фундаментальні з них передаються метафорично. Традиційно виділяють чотири основні метафоричні сім'ї, що є широко вживаними в законодавстві. Вони включають:

- 1) метафори, пов'язані з природними елементами;
- 2) метафори боротьби;
- 3) метафори, що представляють абстрактні поняття у вигляді об'єктів;
- 4) метафори персоніфікації (уособлення).

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує дослідження І. Річард «Metaphors in English for law», в якому розглядаються метафори права, пов'язані з першою метафоричною сім'єю – природними елементами, пояснюючи образи дерева та річки в правничій термінології. Розглянемо це більш детально. Авторка аналізує, що більше асоціюється з загальним правом – дерево чи річка. Образ дерева зустрічається як у загальному, так і в цивільному праві. Дерево символізує живий організм з корінням, стовбуром і гілками, що дозволяє виявити характерні риси правових систем [99, с. 20].

У системі загального права стовбур представляє закон, який зародився в Англії з 1066 року, тоді як гілки символізують його поширення через

колонізацію, наприклад, у США, Канаді та Австралії. Кожна з гілок еволюціонувала самостійно, відображаючи розмаїття правових систем (звідси і різниця між англійським, канадським, американським та австралійським законодавством). У системі цивільного права стовбуром є римське право, від якого розгалужуються правові системи Європи. У метафоричному контексті коріння символізують давню історію правових систем і їхню легітимність. Це підкреслює Леві-Ульман, який відзначає, що давні норми права мають більшу вагу, адже час підсилює їхню значимість [80]. З ним погоджується Поллок, зазначаючи, що коріння є необхідними, оскільки вони забезпечують цілісність правової системи, а гілки завжди виростають з одних коренів [98, с. 9].

Метафора дерева, таким чином, втілює три основні аспекти загального права:

- 1) стійкість і стабільність, як у стовбура дерева;
- 2) міцне вкорінення в історії, як коріння;
- 3) необхідність еволюції, подібно до живого організму [98, с. 9].

Аналізуючи метафоричний образ річки в правничих текстах І. Річард зауважує, що цим підкреслюються дві основні риси юридичної системи – її тяглість і здатність до змін. Зокрема, на прикладі висловів суддів Верховного суду Кентуккі та Техасу, що порівнюють загальне право з «потокком» – «*a moving stream*», а не «стоячим басейном» – «*not a stagnant pool*», демонструється гнучкість та еволюція права: Загальне право не є замороженим чи застійним, а воно еволюціонує – *The Common law is not frozen or stagnant, but evolving*. Аналогічно, концепція «двох потоків юрисдикції», які «проходять поруч і не змішують свої води» – «*the two streams of jurisdiction, though they run in the same chanell, run side by side and do not mingle their waters*», також використовує метафору води, показуючи автономність різних юрисдикцій у спільному просторі. Поняття «*safe harbor laws*» («закони про безпечну гавань») також використовує образ води, що відображає захисну функцію права в складних ситуаціях.

Образ річки символізує довготривалість закону та його спадкоємність від минулих норм. Як сказав Пікар, загальне право змінюється, залишаючись водночас стабільним: «як річка, що біжить, вона завжди однакова, і водночас ніколи не ідентична» [97]. Метафора річки підкреслює ключові риси права – динамізм і сталість.

Метафора дерева, яку розглядала Річард раніше, допомагає візуалізувати структуру права, де «гілки» символізують різні гілки влади, такі як «судова», «законодавча» та «виконавча». Вода ж дозволяє описати юридичні процеси, показуючи їх як течії, які мають певний напрямок, але завжди змінюються і пристосовуються до умов. Метафори здатні яскраво узагальнити у декількох словах правові поняття. Ось чому вони настільки корисні і необхідні в юридичному дискурсі.

Розглядаючи другу метафоричну сім'ю, яка покликана викликати асоціації з боротьбою, Річард розглядає образ Леді Юстиції, що відображає змагальний характер права. Юстиція, образ якої з'явився під впливом грецької богині справедливості Феміди, має кілька атрибутів: меч, що карає несправедливість, щит для захисту невинних, пов'язку на очах як символ неупередженості та ваги, що уособлюють зважене прийняття рішень. Судова процедура в країнах загального права є дуже показовою в цьому відношенні. Торнбург в своїй статті «Метафора має значення» так описує це: «У судовій практиці, академічній та професійній літературі судовий розгляд – це битва, а адвокат – чемпіон для клієнта» [104, с. 233-236]. Давід Меллінкоф в статті, присвяченій мові права, пише: «Закон – це професія слова. Все є словесним у законі, зокрема в суді. І трапляється так, що (принаймні в західних культурах) дискусії часто виникають з точки зору битви. У нас є форма дискурсу, структурована з точки зору битви» [84]. Юридична мова часто описується як «мовний двобій», де аргументи розглядаються як напади, захист або перемоги, що створює чітку асоціацію зі змаганням. Лакофф і Джонсон також підтверджують, що дискусії розглядаються через призму боротьби. Наприклад, «*Your claims are indefensible*» – «Ваші претензії не підлягають захисту», «*He*

attacked every weak point in my arguments» – «Він відбивав кожну слабку сторону моїх аргументів», «*His criticisms were right on target*» – «Його критика потрапила прямо в ціль», «*I demolished his argument*» – «Я зруйнував його аргумент», «*I've never won an argument with him*» – «Я ніколи не вигравав суперечку з ним», «*You disagree? Okay, shoot!*» – «Ви не згодні? Добре, викладай (говори) продовжуй!», «*If you use that strategy, he'll wipe you out*» – «Якщо ти використовуєш цю стратегію, він знищить тебе» [79, с. 5-6].

Таким чином, метафори води та боротьби допомагають передати концептуальні особливості права: вода символізує тривалість і мінливість, а боротьба – змагальний характер юридичних процесів. Метафори надають юридичному дискурсу більшої виразності, роблячи його доступнішим для розуміння, а отже, слугують важливим інструментом як для юристів, так і для суспільства загалом.

Метафоричне сприйняття суду як «словесного поля бою» відображає змагальний характер судового процесу, де сторони – це опоненти, а їхні аргументи «атакуються» й потребують міцної «лінії захисту». Слово «*defendant*» походить від «*defend*», що означає захищатися, підкреслюючи захисну функцію права. Суспільство потребує захисту, і закон надає його, але водночас цей захист є «зброєю з двома кінцями», оскільки він невіддільний від покарання – це, за суттю, «меч і щит».

Метафори, незалежно від того, чи вони «мертві» або «живі», відіграють важливу роль у юридичному дискурсі. Вони допомагають ефективно передати юридичні поняття на асоціативному рівні, часто надаючи просте і зрозуміле уявлення про складні концепції. Наприклад, вирази «совість справедливості» («*the conscience of Equity*»), «довга рука закону» («*the long arm of the law*») стають зрозумілими інтуїтивно. Особливо показовим є використання іменника «рука» («*hand*») у багатьох юридичних виразах: «*document under hand*» (розглянутий документ), «*hand and seal*» (підпис і печатка), «*first hand evidence*» (свідчення від першої особи), «*second hand evidence*» (свідчення з чужих слів).

Метафори не тільки додають виразності, але й сприяють поширенню юридичних концепцій. Яскравим прикладом є метафора «золотої нитки», запропонована суддею Палати Лордів Віконтом Сенкі у 1935 році. У своїй відомій промові він зазначив: *Throughout the web of the English Criminal Law one golden thread is always to be seen that it is the duty of the prosecution to prove the prisoner's guilt. No matter what the charge or where the trial, the principle that the prosecution must prove the guilt of the prisoner is part of the common law of England and no attempt to whittle it down can be entertained.* («По всій павутині англійського кримінального права завжди повинна проходити одна золота нитка: обов'язок обвинувачення – довести вину в'язня. Незалежно від того, в чому полягає звинувачення або де буде проходити суд, принцип, за яким сторона обвинувачення зобов'язана довести вину в'язня є частиною загального права Англії, і жодна спроба змінити це неможлива» (*пер. наш – А. І.*)) [84]. Ця метафора «золотої нитки» має позитивні асоціації із золотом як цінним металом та ниткою Аріадни, що допомагає знайти шлях через складну «павутину» кримінального права. Вона надає особливо яскраве уявлення про принцип «тягар доказовості лежить на звинуваченні» («*the burden of proof*»), який є фундаментальним для презумпції невинуватості в системі загального права.

Завдяки культурній значущості і простоті сприйняття метафори такі образи як «золота нитка» та «довга рука закону» закріплюються в юридичній свідомості, зберігаючи культурну значимість і посилюючи ключові поняття правової системи.

Ще одним прикладом із релігійним підтекстом є метафора «плід отруйного дерева» («*fruit of a poisonous tree*»), яка дала назву доктрині в США. Вона означає докази, здобуті незаконним шляхом, через що суд їх не приймає. Ця метафора натякає на те, що такі докази схожі на отруйне яблуко, яке може зруйнувати справу того, хто на них покладається. Метафора завжди передає певну точку зору, задану початковим контекстом. Отже, метафору можна використовувати як потужний інструмент для нав'язування певної інтерпретації.

Як ми зазначали раніше, однією з функцій метафори є її здатність до маніпуляції. Мова відображає наше бачення світу й може звужувати або обмежувати наше розуміння реальності. Ці ж властивості притаманні і метафорам, що в правничій мові впливають на мислення та поведінку учасників судових процесів. Таким чином, метафори здатні формувати наше сприйняття юридичної істини.

Цікавим у цьому контексті є аналіз метафор, які розглядає Патрісія Луглан у сфері інтелектуальної власності [82]. Результати роботи дослідників або винахідників метафорично подаються як «плід» їхніх зусиль, який вони мають право «збирати». Авторів і винахідників порівнюють із фермерами, які «сіють» і «пожинають» плоди своєї праці та мають право на відповідну винагороду. Інша метафора – «працювати до сьомого поту» (*sweat of the brow*) підкреслює, що будь-яка праця заслуговує винагороди. Луглан зазначає, що «аграрна метафора є важливим мовним ресурсом для доктрини оригінальності в законодавстві про авторське право».

Звідси випливає, що якщо цей «плід» привласнює хтось інший, це означає незаконне посягання на чуже, тобто крадіжку. Ще одна поширена група метафор у сфері інтелектуальної власності включає слова «крадіжка», «грабіж», а також «пірат», «хижацький», «паразит». Основна ідея полягає в тому, що проти порушників треба боротися рішуче, щоб захистити законне «майно» власника.

Луглан підкреслює, що «використання мови крадіжки в дискурсі інтелектуальної власності є неточним і маніпулятивним спотворенням правової та моральної реальності» [82]. Вона ілюструє це прикладом, коли перед показом фільму в кінотеатрі звучить повідомлення про те, що «завантаження піратського фільму – це крадіжка», але жодних юридичних пояснень не надається [82]. Хоча метафора сама по собі може не мати маніпулятивної мети, її наслідки можуть змусити сприймати певний аспект реальності як єдино можливий варіант.

Деякі дослідники вважають, що метафори не повинні використовуватися в юридичному мовленні, оскільки вони можуть ускладнювати розуміння

правових понять, розмивати зміст повідомлення, а отже, ускладнюють його інтерпретацію. Згідно з теорією утворення термінологічних одиниць, терміни діляться на дві групи: *первинної* та *вторинної* номінації. Первинна номінація відображає елементи реальності, як у випадку з *head – the head of parliament* («голова» – «голова парламенту»). Вторинна ж номінація використовує вже існуючі мовні засоби для надання нових значень, як у прикладі *cold – unfriendly, unkind* («холодно» – «непривітно, недобре») [81, с. 304].

Дослідники погоджуються, що основою вторинної номінації є асоціативне мислення, яке дозволяє встановлювати подібності та відмінності, базуючись на певних ознаках. Метафора розглядається як засіб утворення англomовних юридичних термінів у процесі вторинної номінації. Використовуючи образно-асоціативну подібність, метафора створює нові юридичні значення, зберігаючи ключові риси початкових понять. Наприклад, термін *bench*, який позначає місце судді в судовій залі або колегію суддів, виник на основі основної ознаки початкового значення – «місце для сидіння». Прикладом його використання може бути фраза: *Such trial would require a bench of three judges, one of whom could be the President* – Для такої справи потрібна колегія з трьох суддів, один з яких міг би бути головою.

А. А. Скірта у своїй статті «Метафора як засіб утворення англomовних юридичних термінів під час вторинної номінації» підкреслює, що базові юридичні терміни утворені семантичним способом – шляхом переосмислення та перенесення значень за аналогією понять, таких як подібність зовнішнього вигляду або функцій предметів. Наведемо наступні приклади: *to hit and run* (наїзд на людину і втеча), як у реченні: *And you were a witness to a hit and run accident* (А ти була свідком наїзду). Ще один приклад: *quashing of a sentence* (скасування судового рішення), як у реченні: *The Secretary-General urges the Government to halt executions of juvenile offenders and to undertake a special review of the cases of children on death row with a view to commuting or quashing their death sentences* (Генеральний секретар наполегливо закликає уряд припинити винесення смертних вироків неповнолітнім правопорушникам і провести

перегляд справ дітей, засуджених до смертної кари, з метою пом'якшення покарання або скасування смертного вироку) [41, с. 78].

А. А. Скірта надає класифікацію метафорічних термінів запропоновану Є. Бугуловим:

1. Однослівний термін-метафора, що утворюється шляхом метафоричного використання одного загальноновживаного слова. Наприклад, «*abandonment*» – добровільна відмова від позову, права, власності тощо. *His abandonment by his mother when he was a baby affected him all his life.* – Відмова його матері від своїх материнських прав на нього, коли він був немовлям, вплинуло на все подальше його життя. Це слово походить від дієслова «*abandon*», що означає «покидати» (наприклад, *The village had already been abandoned.* – Село вже було покинуте).

2. Термін-метафора, всі компоненти якого є загальноновживаними словами. Наприклад, «*annual return*» – щорічний звіт, який компанії подають до уряду, вказуючи дані про директорів, активи та акції: *The law requires employers to monitor the religious composition of their work forces, and to submit annual returns on it to the Fair Employment Commission.* – Закон вимагає від роботодавців контролювати релігійний склад своїх робітників та щорічно подавати звітність про це Комісії справедливої зайнятості. Складові терміна «*annual*» (щорічний) та «*return*» (звіт) є загальноновживаними словами [41, с. 9].

3. Термін-метафора з компонентами як загальноновживаними, так і загальнонауковими. Наприклад, «*adhesion contract*» – договір приєднання. *Contractual relations with the Corporation are established via an adhesion contract.* – Оформлення договірних відносин з Корпорацією здійснюється у вигляді договору з'єднання. Тут «*adhesion*» означає «прилипання» (загальноновживане слово), а «*contract*» – «договір», слово, що переважно використовується в економічній та юридичній сферах.

4. Термін-метафора, де деякі елементи є загальноновживаними, а інші – юридичними. Наприклад, «*attorney of record*» – адвокат, чиє ім'я занесене в судовий протокол: *She's the attorney of record on the case.* – Вона – головний

адвокат у цій справі. «*Record*» є загальнозживаним словом і означає «запис», а «*attorney*» – специфічний юридичний термін для позначення адвоката.

5. Термін-метафора з елементами, які обидва належать юридичній мові і утворені на базі іншого терміна-метафори. Наприклад, «*court of law*» – суд загальної юрисдикції: *A court of law may be designated to render such assistance on behalf of all the courts in the same area.* – Для надання такої допомоги від імені всіх судів одного району може бути призначений суд загальної юрисдикції. Обидва компоненти, «*court*» та «*law*», є правовими термінами.

Ця класифікація підкреслює різноманітність способів, якими загальнозживані та спеціалізовані слова можуть взаємодіяти для формування нових термінів у юридичній мові.

Отже, проаналізувавши особливості метафоричної номінації в англійській юридичній терміносистемі, можемо стверджувати, що дана система володіє унікальними властивостями, які особливо виразно проявляються в метафоричних термінах. Результати аналізу показали, що метафоризація у термінологічній номінації відповідає вимогам когнітивних процесів номінації.

Дослідники, аналізуючи особливості метафори, виділяють такі її функції:

- 1) моделюючу;
- 2) комунікативну;
- 3) емоційну.

Метою моделюючої функції є передача основних якостей певного явища, яке, відображаючи досвід, впливає на мислення. Наприклад, метафора «боротьба із злочинністю» у контексті законодавця позначає комплекс заходів, прописаних у законах. Комунікативна функція метафори полягає у полегшенні розуміння правових процесів і передачі інформації, завдяки чому метафора сприяє ефективній комунікації. Емоційна функція відображає емоційне ставлення до метафори. Наприклад, фраза «він виграв справу» може мати негативне забарвлення, якщо судові рішення було на шкоду іншій стороні.

Таким чином, використання метафори в юридичній сфері є ефективним і ґрунтується на зазначених функціях. Вивчення метафори в юридичній мові дозволяє зробити висновок, що людина не лише виражає думки через метафори, використовуючи їхній естетичний потенціал, але й мислить ними, осмислюючи світ навколо. Метафори допомагають трансформувати існуючу мовну картину світу в нове уявлення про добре відомі явища. Естетичний потенціал метафори та її здатність відображати емоційну оцінку реальності мають при цьому важливе значення.

Варто зазначити, що метафори також можуть обмежувати сприйняття правових понять, створюючи певну односторонність у розумінні. Деякі дослідники вважають, що метафори у правовому дискурсі можуть викривляти зміст, особливо якщо вони вкорінені в культурі, де вони отримують додаткові сенси, які не завжди відповідають юридичним реаліям.

Отже, метафора в юридичному дискурсі є ефективним інструментом, що полегшує передачу складних понять, надає емоційного забарвлення правовим процесам та сприяє глибшому усвідомленню суті правових явищ. Водночас, вона має певні обмеження, тому важливо вживати її обережно, щоб уникати викривлення правової реальності.

Висновки до розділу 2

У другому розділі ми розглянули питання еквівалентності у крос-системному юридичному перекладі, що є одним із ключових викликів для забезпечення точності та відповідності перекладених текстів у різних правових системах. Ми дійшли висновку, що досягнення еквівалентності є фундаментальним завданням крос-системного юридичного перекладу, оскільки точна передача значення термінів, понять і правових норм забезпечує збереження юридичної сутності тексту. Встановлено, що на еквівалентність у юридичному перекладі впливають: відмінності у правових системах (континентальне право, загальне право, змішані системи); культурні

особливості, які формують правові поняття та ускладнюють їхню міжмовну передачу; лексичні та стилістичні розбіжності між мовами-джерелами та мовами-цілями. Виявлено застосування різних типів еквівалентності при перекладі юридичних текстів, а саме: термінологічна еквівалентність, яка передбачає точну передачу юридичних термінів, що часто ускладнюється через відсутність прямих відповідників; функціональна еквівалентність, яка орієнтується на передачу правової функції терміну або поняття у тексті перекладу; динамічна еквівалентність, що спрямована на створення тексту, зрозумілого для аудиторії в умовах іншої правової системи.

Проаналізовано методи досягнення еквівалентності, що дало змогу виокремити ефективні, серед яких використання пояснювальних приміток та глосаріїв для уточнення значень термінів; застосування аналогів із врахуванням правових реалій системи перекладу; адаптація тексту з урахуванням культурного та правового контексту цільової аудиторії.

Також, у цьому розділі проаналізовано роль метафори в англomовній юридичній термінології, її функції та специфіку перекладу метафоричних термінів українською мовою. Зазначено, що метафора є важливим засобом концептуалізації складних правових понять і явищ. Її використання у юридичній термінології забезпечує образність та доступність складних концепцій для розуміння, а також сприяє формуванню нових термінів. Розглянуто різні типи метафор в англomовних юридичних текстах, а саме: природні метафори, які використовують образи з природи (наприклад, *stream of commerce* – «потік торгівлі»); технічні метафори, що запозичені з технічних чи механічних процесів (*legal framework* – «правова рамка»); антропоморфні метафори, які надають правовим явищам людських рис (*arm of the law* – «рука закону»). Щодо особливостей перекладу метафор ми дійшли висновку, що переклад метафор у юридичному дискурсі потребує збереження як юридичного значення, так і метафоричного образу, якщо це доречно в цільовій мові. Основними запропонованими стратегіями вважають: прямий переклад (калькування), коли метафора зберігається в перекладі, наприклад, *legal shield* –

«правовий щит»; адаптація метафори до мовних і культурних особливостей, якщо калькування неможливе; заміна метафори нейтральним терміном, коли образність у тексті перекладу не є релевантною.

Отже, метафора сприяє не лише структуризації правових понять, а й виконує когнітивну функцію, допомагаючи побудувати спільний міжкультурний контекст для розуміння правових явищ.

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ

3.1 Переклад юридичної термінології як складової частини юридичної техніки.

Уніфікація правових норм суб'єктів міжнародного права є важливою складовою правової системи України. Кожна політико-правова система має свої особливості, які відображають її соціально-історичний розвиток. У зв'язку з цим у міжнародному правовому полі та правових системах різних країн зустрічаються поняття і концепції, що відсутні в інших правових системах.

З огляду на відмінності між правовими сім'ями досліджуваних мов, можна стверджувати, що повне і точне відображення правової термінології стає складним завданням. Тому питання адекватного перекладу правових термінів завжди залишатиметься актуальним. Як зазначає В. І. Леушин, «вплив одних правових систем на інші проявляється в рецепції ідей, понять, юридичних конструкцій та інших інститутів більш розвинутого права» [27, с. 17]. Ці нововведення, у свою чергу, потребують лінгвістичного оформлення мовою перекладу з урахуванням адекватності перекладу до оригінального тексту.

Існуючі відмінності в нормативній базі правових систем окремих держав створюють певні труднощі для учасників міжнародних форумів і торговельних угод під час вибору мови та складання тексту договору. Саме тому особливу увагу приділяють офіційній робочій мові переговорів. Адже кожна мова відображає не тільки особливості правової системи, але й менталітет, традиції, звичаї, цінності й ідеологію народу, який нею користується. Унікальність кожної мови і її культура відображені в специфіці словотворення та вживання. Важливість і специфіка юридичної термінології різних правових систем зумовлює зростання інтересу фахівців різних галузей до питань спеціального перекладу. Яскравим прикладом потреби у співпраці юриста і професійного перекладача є переклад кодексу законів, який вимагає особливо точного відображення. Зазначимо, що навіть у межах однієї правової сім'ї можуть

існувати термінологічні розбіжності для позначення одного й того ж явища. Вражаючим прикладом є різниця юридичних термінів в англосаксонському праві, навіть за умови використання однієї мови – англійської. Приклади термінологічної варіативності в британській та американській правовій мові відображені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.
Термінологічна варіативність

Український варіант	Британський варіант (англ.)	Американський варіант (англ.)
Апеляційний суд	Court of appeal	Court of error
Одноособний суддя	Single judge	Sole judge
Міністр внутрішніх справ	Home Secretary	Secretary of the Interior
Міністерство іноземних справ держдепартаменту США	Foreign Office	State Department
Міністерство фінансів	Exchequer	Department of the Treasury
Недоторканність	Privilege	Immunity
Суд по справам наслідування	Probate court	Surrogate court, Orphan court (in some States)
Труп	Corpse	Cadaver
В'язниця	Gaol	Jail
Кримінальне право	Crown Law	Criminal Law

Досягнення міжмовної термінологічної еквівалентності є спільною метою як для термінографії, так і для перекладу. Однак ці дві практики застосовують різні підходи: термінографія послуговується стандартами ISO (Міжнародної організації зі стандартизації), які регламентують процес гармонізації понять і термінів і визначають чотири типи співвідношень між поняттями [27]. В цьому документі, зокрема, мова йде про те, що для успіху в кооперації, контактах та обміні термінологічною інформацією технічні терміни повинні мати однакове значення в усіх мовах, де вони використовуються [21, с. 20; 70, с. 36].

Практика перекладу ж, навпаки, підкреслює неможливість гармонізації термінів перекладачем, тому спрямовує увагу на використання термінів з огляду на наявний понятійний та термінологічний апарат у конкретній галузі.

Г. С. Дуднік розглядаючи проблеми перекладу юридичної лексики і термінології звертає увагу на дослідження С. В. Гриньова, який підкреслював що «найважливішими та найактуальнішими є дві групи термінологічних проблем перекладу науково-технічної літератури: використання спеціальної лексики як засобу передачі змісту та проблема перекладу термінів з добором відповідників іноземним термінам у процесі перекладу» [17, с. 56]. Він виділяє два варіанти підходу до перекладу термінів. Перший – коли в мові перекладу існує еквівалент терміну, зафіксований у словниках, і другий – коли відповідного еквіваленту немає [17, с. 57].

У перекладознавстві виділяють такі поняття, як «адекватність» та «еквівалентність». Дослідники пропонують різні тлумачення цих термінів. Дехто вважає їх синонімами, інші бачать їх як взаємопоглинаючі або навіть взаємовиключні. Наприклад, Н. Комісаров зазначає, що еквівалентний і адекватний перекладим – не ідентичні поняття, хоча й тісно взаємопов'язані. Еквівалентність, за його словами, означає змістову подібність мовних одиниць. Натомість адекватний переклад, на його думку, має ширше значення та є синонімом «якісного» перекладу, що забезпечує достатню повноту міжмовної комунікації. Поняття «адекватність» у більшості визначень має оцінний характер, але його вживання досі викликає суперечки, оскільки іноді воно використовується як синонім або заміник терміну «еквівалентність», а іноді ставиться йому на противагу. Коли ці два терміни вживаються разом, адекватність зазвичай означає більш вільне співвідношення між оригіналом і перекладом, ніж еквівалентність. Адекватний переклад враховує як змістову, так і прагматичну еквівалентність без порушення норм, будучи точним і без викривлень [54, с. 177].

Розглядаючи важливість еквівалентності в перекладі, О. В. Іванова зазначає: «еквівалентність – це збереження відносної рівності змістовної,

семантичної, стилістичної та функціонально-комунікативної інформації між оригіналом і перекладом» [20, с. 278]. Як зазначалося, дослідники пропонують упорядкувати способи перекладу термінів, з огляду на підходи термінознавства і перекладознавства. Прихильники термінознавчого підходу пропонують вирішувати питання перекладу термінів у межах ономасіологічного підходу до термінологічної еквівалентності. В ономасіологічному значенні «переклад термінів» означає або використання наявного в мові перекладу еквівалентного поняття, або створення нової номінації в рамках гармонізації понять (*concept harmonization*) і термінів (*term harmonization*) [76, с.11].

Процес гармонізації понять і термінів охоплює: зіставлення понять і їх ієрархічну організацію (ізоморфізм/аніоморфізм терміносистем), узгодження значень спеціальних понять, поданих у дефініціях, та закріплення десігнацій (лексичних чи інших знакових засобів), які називають гармонізовані поняття, як еквівалентних термінів. Тому вибір перекладу терміну не може повністю відобразити поняття, оскільки еквівалентність встановлюється саме на рівні понять.

Прихильники перекладознавчого підходу аналізують переклад термінів у межах семасіологічного підходу [71; 96]. Цей підхід розглядає терміни як особливий вид лексичних одиниць, які, хоча й мають риси загальноживаної лексики, відрізняються рівнем спеціалізації значень. Вирішення проблеми відсутності еквівалентного терміну в мові перекладу досягається завдяки різним маніпуляціям з лексичними одиницями цільової мови. Найбільш поширеними є такі підходи:

- 1) добір еквівалентного за значенням терміну або близького за значенням терміну;
- 2) пояснення терміну;
- 3) ретельний аналіз значень компонентів терміну для «розкриття» його змісту.

Ідеальним результатом перекладу вважається не лише передача назви терміну, але й уникнення полісемії в цільовій мові.

Уніфікація термінології сприяє адекватному перекладу, особливо якщо існують значні розбіжності у понятійних системах. Тому перекладачу перед вибором способу перекладу рекомендовано звернути увагу на системність терміну та термінологічну еквівалентність, зокрема на ономасіологічний аспект.

Німецький дослідник Р. Арнтц пропонує такі техніки для перекладу термінологічних одиниць:

- 1) запозичення (loanwords, loan translation);
- 2) створення терміну в мові перекладу;
- 3) описовий переклад (створення еквівалентного перефразування) [56, с. 15-16].

Водночас Р. Арнтц зазначає, що ці техніки є радше компромісом і не завжди забезпечують належний рівень еквівалентності, що потребує фіксації термінографом, інакше користувач може вважати запропоновані варіанти еквівалентними термінами цільової мови [56, с. 15-16].

У дослідженні О. В. Ачкасова також представлено класифікацію методів перекладу, подану В. М. Лейчиком та С. Д. Шеловим:

- 1) «виявлення» в мові перекладу еквівалентного терміну мови оригіналу, який вважається найбільш оптимальним;
- 2) семантична конвергенція (створення нового терміну в мові перекладу шляхом надання нових значень існуючій лексичній одиниці);
- 3) калькування (семантичне і структурне);
- 4) запозичення;
- 5) використання греколатинських елементів (інтернаціоналізмів);
- 6) описовий переклад [5, с. 43].

У західній науковій думці сформувались різні підходи до перекладу юридичної термінології, що враховують особливості культурних і мовних традицій. О. С. Каптушарь, спираючись на дослідження А. Г. Анісімової, зазначає, що західні вчені виділяють кілька підходів до перекладу термінів. Серед них: застосування функціонального еквівалента, який відповідає культурним і мовним традиціям країни (*cultural/functional equivalent*); дослівний

переклад (*word by word*); використання запозиченого терміну через транскрипцію; а також створення неологізму (*neologising*).

У вітчизняній перекладацькій діяльності перекладачам рекомендовано використовувати наступні методи перекладу термінів: 1) запозичення; 2) трансформаційний переклад; 3) описовий переклад; 4) калькування.

Запозичення використовує калькування та транслітерацію, наприклад, «берглері» (*burglary*) або «фелонія» (*felony*). Цей метод доцільний, коли в мові перекладу немає еквівалента. Другий метод, трансформаційний, передбачає свідомі зміни у структурі терміну, наприклад, «*bench warrant*» перекладається як «ордер на арешт», хоча лексема «арешт» відсутня в оригіналі, *wanted* – розшукується. Третій метод – описовий – використовується для безеквівалентної лексики, наприклад, «*wayward youth*» перекладається як «неповнолітня особа, яка виявляє непослух», *appellor* – особа, яка звинувачує іншу, злочинець, що викриває своїх спільників [54]. Четвертий метод – калькування – передбачає послівний переклад всіх слів терміна, наприклад, «*material evidence*» як «речові докази», *search warrant* – «ордер на обшук».

Найліпшою умовою для перекладу термінів є наявність відповідного еквівалента у цільовій мові, який не залежить від контексту. На практиці ж перекладачі стикаються з поняттям безеквівалентності (відсутність прямих відповідників) та термінологічною омонімією («фальшиві друзі» перекладача). Це є результатом постійного розвитку правової сфери в країнах ЄС і США, який додає нові терміни, для яких в українській мові часто немає еквівалентів. Дослідники дійшли висновку, що особливі труднощі виникають при перекладі з української на англійську через: можливість неповного розуміння тексту адресатом перекладу; відсутність повних знань тонкощів ужитку в певній галузі; та використання дослівного перекладу.

Найбільш поширеними методами перекладу безеквівалентної лексики традиційно вважаються: 1) описовий переклад; 2) транслітерація; 3) калькування. Відомий лінгвіст С. В. Гриньов пропонує такі способи вирішення проблем перекладу безеквівалентних термінів:

1. Матеріальне запозичення іншомовного терміну з дотриманням правил транскрибування або транслітерації та коротким тлумаченням. Наприклад, «*misdemeanor*» – «мисдиміно́р» (категорія найменш небезпечних злочинів, близьких до адміністративних правопорушень), «*solicitor*» – «солісі́тор» (представник одного з двох видів практикуючих юристів у Великій Британії, який займається збором матеріалів для судового розгляду і вирішує справи у досудовому порядку).

2. Семантичне калькування, яке застосовується, якщо термін виник у результаті семантичного перенесення. Наприклад, «*Grandfather Clause*» перекладається як «діду́сева обмовка».

3. Послівний переклад з урахуванням тенденцій термінотворення в кожній мові.

4. Переклад за допомогою описового обороту, недоліком якого є громіздка конструкція, що збільшує обсяг тексту.

Для ілюстрації цих методів вважаємо за потрібне звернутися до прикладів, наведених А. Б. Бушевим у його статті «Термінотворення в юридичному дискурсі та способи перекладу термінів».

Таблиця 3.2

Описовий переклад

Англійська мова	Українська мова
Felon	фелон – особа, яка вчинила фелонію. Фелонія – категорія тяжких злочинів, за ступенем опис знаходиться між державною зрадою і місдімінором
Embracer	особа, винна в спробі злочинного впливу на суддю або присяжних з метою спонукання їх до винесення рішення або вердикту на користь сторони по справі
Misdemeanor	місдімінор – незначне правопорушення
Defamation	дифамація, тобто розголошення неправдивої інформації, що порочить іншу особу
Penetration test	випробування на можливість проникнення в систему; тест на захист від несанкціонованого доступу
Tamper sensor	датчик сигналізації про спроби несанкціонованого розкриття

Транскрибування має на меті послідовно відбити звуковий склад мови.	
Jurisdiction	юрисдикція
Discretion	дискреція
Amnesty	амністія
Транслітерація має на меті чітко відтворення знаків однієї писемної мови на іншу.	
Attorney	атторней
Barrister	барристер
Sheriff	шериф
Coroner	коронер

Аналіз розглянутих нами класифікацій дозволяє зробити висновок, що автори підкреслюють важливість аналізу змісту понять і понятійних систем для встановлення термінологічної еквівалентності та вибору методів перекладу термінів. Підтримуючи цю позицію, можна відзначити, що перекладознавчі й термінознавчі дослідження тісно взаємопов'язані: їхнє поєднання сприяє компромісному вирішенню питань щодо досягнення еквівалентності термінів та забезпечує відповідність міжмовних термінологічних зв'язків у разі розбіжностей у змісті та обсязі понять.

Зокрема, Т. Кабре зазначає, що «термінографія не передбачає прямого перекладу термінів на основі ймовірно еквівалентних назв, а радше спрямована на збір десігнацій (номінативних одиниць) для позначення понять і пошук альтернатив, якщо існуючі позначення виявляються недостатніми» [61, с. 115]. Ця думка підкреслює певне злиття функцій перекладу й термінографії у професійній діяльності, адже перекладачі хоч і не займаються термінографією, однак часто стикаються з подібними завданнями на практиці.

Якість перекладу значною мірою залежить від кваліфікації перекладача, адже лінгвісти та фахівці в конкретних галузях підходять до перекладу по-різному. Це часто стає причиною помилок у перекладах. Тому лінгвісти повинні розумітися на особливостях відповідної сфери, наприклад, на правничій термінології, а юристи мають враховувати мовні правила [29, с. 80]. Наприклад, С. Головатий у своїй статті зазначає, що термін «верховенство права» часто плутають з «верховенством закону» [12, с. 97]. Він вважає, що плутанина виникає через відсутність унормованої української правничої термінології, яка б

відображала сутність іноземних юридичних понять, таких як «верховенство права». Невідповідність у перекладі англійського «*law*» як «закон» замість «право», призводить до неточності та викривлення концепції «*rule of law*» при перекладі як «верховенство закону», що спотворює зміст цієї теорії. Існує безліч прикладів таких помилок у юридичних текстах, які підкреслюють, що досягнення високої якості, точності та адекватності перекладу є важливим завданням у подоланні лінгвоетнічних бар'єрів.

Смислова точність перекладу правового документа значною мірою залежить від точності та зрозумілості, тобто правильного використання слів згідно з їх значенням. Кожне слово в документі повинне вживатися лише в одному значенні, прийнятому в юридичній практиці. Це ускладнюється через використання синонімів – слів, що належать до однієї частини мови, мають різне звучання та написання, але позначають те саме або близькі поняття. Наприклад, у термінології для позначення юридичних професій часто використовуються такі синоніми, як *lawyer, law agent, jurist, solicitor, advocate, attorney, legist, barrister, legal expert*, серед яких основним є *lawyer*. Також можуть виникати труднощі з паронімами – словами, близькими за звучанням і спільним коренем, але з різними значеннями, як-от *credible* (надійний) і *credulous* (довірливий) або *employer* (роботодавець) і *employee* (працівник). Значення паронімів перекладач може перевірити за допомогою довідкових джерел, наприклад, тлумачних словників [37, с. 455].

У роботі С. Д. Шелова «Про варіативність та синонімію термінології» детально розглядаються різні підходи до варіативності й синонімії термінів, еквівалентності та взаємозв'язків між ними. Автор звертає увагу на те що, деякі дослідники, зокрема Д. С. Лотте, повністю заперечують синонімію, наполягаючи на однозначній відповідності між терміном і поняттям. Інші, як В. П. Даниленко, визнають варіативність термінів і не розрізняють її від синонімії. Існують також погляди, що визначають варіативність як ширше явище, ніж синонімія (наприклад, у дослідженнях С. В. Гринева-Гриневича), або навпаки – вважають синонімію ширшою за варіативність (В. М. Лейчик,

В. А. Татаринів). Є ще один підхід, за яким пропонується розглядати синонімію та варіативність як непов'язані між собою явища, що не утворюють родових відношень.

Таким чином, узгодження понять і вибір еквівалентних термінів у перекладі вимагають не лише врахування концептуальних особливостей мов, а й глибокого розуміння взаємозв'язків між явищами варіативності та синонімії в термінології.

Приклад перекладу терміну «адвокат» ілюструє яскравий приклад варіативності правничих термінів у межах однієї правової системи, англосаксонського права. В англійському середовищі існують кілька термінів для позначення цієї професії, зокрема залежно від країни (США або Великобританія), ролі, або функцій, що виконує правник. Лонгманський словник англійської мови подає різні варіанти: у США найбільш загальним терміном є «*lawyer*», який охоплює різні види правничої діяльності; «*attorney*» є синонімом цього слова, а «*counselor*» часто використовується в судовій сфері. У Великобританії ж адвокати поділяються на «*barrister*» (правник, який представляє інтереси в суді вищої інстанції) і «*solicitor*» (правник, який переважно працює в офісі, надає консультації та веде справи в нижчих судах).

Подібне різноманіття понять у межах одного загального терміну свідчить про важливість розуміння перекладачем не лише мови загалом, а й особливостей правових систем окремих країн. Вибір терміну для перекладу не може базуватися лише на лексичному відповіднику, але й вимагає врахування функцій і статусу правника в певній правовій системі. Так, на думку С. В. Гриньова, варіативність перекладу термінів є цілком нормальним об'єктивним явищем, оскільки національні термінології формуються в різних історичних і культурних контекстах, що призводить до часткової еквівалентності термінів у різних мовах. Він також застерігає, що надмірна варіативність перекладу, яка часто відображає okazionale вживання іншомовних термінів, створює значні труднощі для перекладача.

Отже, цей приклад підтверджує, що для досягнення адекватного перекладу юридичних термінів потрібне розуміння правових нюансів і соціокультурних особливостей країни, яка є джерелом мови перекладу.

Наявність синонімічних парадигм у правничій лексиці англійської мови свідчить про її багатство та відображає високий рівень розвитку англо-американської правової культури. Проте саме ця особливість створює складнощі для перекладачів, які часто стикаються з необхідністю вибору найбільш точного еквівалента з урахуванням контексту та правового значення терміну.

Наприклад, такі базові терміни, як рухомість, нерухомість, заповіт, заповідач, та спадкоємець, представлені в англійській мові кількома синонімами, кожен з яких має певне правове значення та застосовується в конкретних юридичних контекстах (табл.3.3):

1. Рухомість та нерухомість:

- для позначення рухомого майна використовуються терміни *personal property* або *chattel*, де *personal property* охоплює всі види особистого майна, а *chattel* часто вживається у випадках індивідуального володіння рухомим майном.

- нерухоме майно позначають як *real property*, *real estate* або *immovable property*. У кожному з випадків мається на увазі нерухоме майно, але в різних юридичних контекстах ці терміни можуть мати дещо різні юридичні акценти, пов'язані із власністю та правами на нерухомість.

2. Заповіт та заповідач:

- для терміна заповіт існують варіанти *will i testament*, хоча обидва слова позначають документ, що засвідчує останню волю людини, у юридичній практиці вони можуть вживатися в залежності від контексту або стилістичних особливостей, як, наприклад, у фразі *last will and testament*.

- щодо заповідача, використовуються слова *testator* для чоловіка і *testatrix* для жінки, які уточнюють особу, що залишає заповіт.

3. Спадкоємець:

- термін *heir* застосовується в англійському праві для позначення особи, яка успадковує майно відповідно до закону.

- інший термін, *beneficiary*, більш широко використовується для позначення осіб, які можуть отримати майно не тільки за законом, але і через довірчі акти (траст) або інші юридичні процедури.

Ці приклади демонструють складність вибору відповідного синоніму під час перекладу, оскільки кожен з них несе різне юридичне навантаження та функціональне призначення. Тому перекладач повинен мати ґрунтовне розуміння правової системи, в рамках якої вживається той чи інший термін, щоб забезпечити адекватний переклад та уникнути можливих неточностей [6, с. 15].

Таблиця 3.3

Синонімічна парадигма у правовій лексиці

Рухомість	1. <i>movable thing</i> 2. <i>movable property</i> 3. <i>movables</i> 4. <i>legacy</i> 5. <i>distribution</i>	1. рухома власність 2. рухоме майно 3. рухомість 4. рухоме майно (успадковане за заповітом) 5. рухоме майно (успадковане за законом)
Нерухомість	1. <i>Real estate</i> 2. <i>Immovable property</i> 3. <i>Immovable things</i> 4. <i>Device</i> 5. <i>Descent</i>	1. нерухомість 2. нерухоме майно 3. нерухомі речі 4. нерухоме майно (успадковане за заповітом) 5. нерухоме майно (успадковане за законом)
Заповідач	1. <i>bequeather</i> 2. <i>devisor</i> 3. <i>legato</i> 4. <i>testare</i> 5. <i>testator</i>	1. заповідач (рухомого майна) 2. заповідач (нерухомого майна) 3. заповідач (рухомого майна) 4. заповідач (нерухомого майна) 5. заповідач (нерухомого майна)
Заповіт	1. <i>will</i> 2. <i>testament</i>	1. заповіт (нерухомості) 2. заповідальне розпорядження про відчуження рухомого майна
Спадкоємець	1. <i>devisee</i> 2. <i>heir</i> 3. <i>legatee</i>	1. спадкоємець нерухомості за заповітом 2. спадкоємець нерухомості за

	<i>4. next of kin</i>	законом 3. спадкоємець рухомості за заповітом 4. спадкоємець рухомості за законом; найближчий родич, до якого переходить спадок при відсутності заповіту
Взяти під варту	<i>1. to detain in custody 2. to place under detention 3. to commit to prison 4. to imprison</i>	1. тримати під вартою 2. помістити під арешт 3. помістити в тюрму 4. ув'язнити
Рішення суду	<i>1. decision award 2. court decision 3. judgement 4. ruling 5. arbitral award</i>	1. приговор 2. рішення суду 3. судове рішення 4. постанова суду 5. рішення арбітражного суду

Отже, виконуючи переклад перекладачеві важливо зважати на мікроконтент, в якому знаходиться термін, бо в залежності від контенту термін може змінювати своє значення. Наведемо ще декілька прикладів: дієслово «повертати» може використовуватись в різних значеннях: 1) «віддавати» – *«to give back, to return»*, 2) «повертати борг» – *«to redeem, to refund, to reimburse»*, 3) «повертати гроші» – *«to pay back, to repay»*, 4) «повертати майно» – *«to restore property»*, 5) «повертати довіру, свободу» – *«to regain confidence (freedom)»*, 6) «повертати справу з вищого суду до нижчого» – *«to relegate (remand) a case to a lower court»*, 7) «повертати справу до колишнього юридичного положення» – *«to revert a case»*, 8) «повернути справу на дослідження (на повторний розгляд)» – *«to remit (recommit) a case for further inquiry»*. Іменник «співучасть»: 1) процесуальна співучасть – *«joinder of the parties»*; 2) співучасть у злочині – *«accompliceship»*. Abuse – 1) зловживати, 2) перевищувати. Violate – 1) порушувати; 2) гвалтувати. Testify – 1) давати свідчення; 2) надати докази; 3) стверджувати, заявляти.

Наведені нами приклади яскраво ілюструють складнощі з якими стикається перекладач, а саме полісемія та синонімія термінів, контекстуальна

залежність, різноманітність термінів у вихідній і цільовій мовах. Наприклад, *evidence*, яке залежно від контексту може вказувати на різні види доказів. Таке розмаїття можливих значень вимагає від перекладача не тільки знань мови, але й розуміння правової системи обох мов, щоб забезпечити точний і контекстуально відповідний переклад.

З точки зору нашого дослідження цікавим є висновки В. О. Яблочнікової, зроблені на основі аналізу складнощів перекладу правничої термінології. Авторка розглядає ці труднощі крізь призму п'яти основних аспектів:

1. Різноманіття перекладацьких методів, що надає перекладачу гнучкість, але також ускладнює вибір підходу. Наприклад, терміни на кшталт *barrister* – барристер (певний тип адвоката) або *felony* – фелонія (категорія особливо тяжких злочинів) перекладаються із застосуванням калькування та описового перекладу, що пояснює поняття для україномовного читача.

2. Багатозначність термінів англійської правової мови, що вимагає ретельного підбору еквіваленту, адже юридичні терміни можуть мати різні значення залежно від контексту. Наприклад, *serious injury* може бути перекладено як серйозний ущерб, тяжке тілесне ушкодження або серйозна травма, що підкреслює необхідність урахування правової специфіки контексту.

3. Граматична структура англійської мови, яка різниться з українською, також накладає обмеження, що впливає на вибір перекладу. Наприклад, *Juvenile justice department* перекладається як відділ боротьби з підлітковою злочинністю, де додаються певні лексичні одиниці для передання значення, властивого українській мові.

4. Контекстуальна залежність перекладу, що є важливою при виборі між декількома варіантами перекладу, особливо для словосполучень та ідіом. Наприклад, *Justice court* може бути перекладено просто як «суд», залежно від конкретного юридичного контексту, що позначає юрисдикцію. Або, *Minor crimes* – злочини незначної або середньої тяжкості.

5. Особливості правничої термінології, де видова і родова класифікація термінів може вимагати різних підходів. Наприклад, слово *evidence* може мати

варіанти як *Expert evidence* – «експертні докази», *Indicative evidence* – «орієнтовні докази», *False evidence* – «неправдиві докази», *Superficial evidence* – «поверхневі докази». І кожен з цих термінів буде мати свою юридичну специфіку в контексті [54, с. 178].

Таким чином, перекладач повинен орієнтуватися не лише в значенні слів, а й розуміти контекст, граматичні відмінності та специфіку правової системи, щоб досягти максимально точного й адекватного перекладу юридичних термінів. Цілком справедливо погодитися з думкою Н. Пушик, що складність перекладу юридичних текстів зумовлена кількома чинниками:

1) специфікою юридичної мови, яка містить складні, часто заплутані формулювання та кліше, а також громіздкі й архаїчні вирази (американці навіть вигадали термін «*legalese*» для позначення офіційного юридичного стилю, що часто важко зрозуміти);

2) необхідністю глибокого розуміння юридичних аспектів, яке часто потребує юридичної освіти чи значного правничого досвіду, особливо через різницю між англо-саксонською системою прецедентного права та континентальною системою, що використовується в Україні, через яку не завжди є еквівалентні поняття;

3) високою ціною помилки, що робить відповідальність перекладача особливо великою;

4) комплексним характером процесу, який може включати юридичні послуги, як-от нотаріальне засвідчення, легалізація чи апостиль. Ці послуги зазвичай надаються нотаріусами або юристами, а не перекладачами, але контроль за якістю перекладу здійснюють саме перекладацькі агентства, які несуть відповідальність за кінцевий результат [37, с. 454].

Окремою групою термінів, що створює труднощі в перекладі, є: 1) терміни на основі метафори, 2) метонімії, 3) евфемізми. Деякі дослідники юридичної мови вважають, що метафорам не місце у юридичному дискурсі, але відомо, що метафоричні терміни широко використовуються в англійському праві, особливо суддями й адвокатами для досягнення бажаного ефекту на

учасників процесу. Метафори не одразу з'являються у словниках, що ускладнює пошук еквівалентів; інша складність – це буквально розуміння складових частин метафори. Наприклад, *arrest of judgement* – не може перекладатись як «арешт», а має бути перекладено, як припинення виконання рішення; *fishing expedition/trip* – це не «риболовля», а збір компромату; *miscarriages of justice* – це не «судова помилка», а той самий збір компромату; *straw purchase* в загальному перекладі «покупка соломи», а в юридичному – покупка через підставну особу [104, с. 226-227].

Подібні труднощі виникають із термінами, що базуються на метонімії. Наприклад, *cumulative punishment* – це не «накопичувальне покарання», а «сукупність злочинів»; *bench and the bar* – судді й адвокати (не меблі); *bar association* – асоціація адвокатів; *bench trial* – судовий процес без суду присяжних.

Третя група складних для перекладу термінів – евфемізми. А. Вайсберг додає, що евфемізми – це емоційно нейтральні слова або вирази, що замінюють синонімічні образливі чи надто прямі слова [107, с. 773]. Погоджуючись із цим, Неаман зазначає, що евфемізми служать для заміни слів, що можуть видаватися мовцеві непристойними або небажаними чи занадто різкими [90, с. 36]. О. І. Шейгал визначає евфемізми як компроміс між семантикою (сутність денотата) і прагматикою (інтереси мовця).

Мовний етикет, як елемент соціолінгвістики, є носієм інформації про мовні та позамовні процеси. Це особливо актуально для міжнародного кримінального права. В. Лутц у своїй статті «Doublespeak» наводить приклад рішення Держдепартаменту США від 1984 року, коли слово «вбивство» (*killing*) в офіційних звітах про права людини було замінено на *unlawful or arbitrary deprivation of life* (протиправне або безпідставне позбавлення життя), що дозволило уникати незручних обговорень санкціонованих вбивств людей держав союзників США. Лутц відзначає, що Doublespeak характеризує підміну понять в мові, метою якої є приховання фактів, введення в оману, коли негативне виглядає позитивним, а неприємне – привабливим чи допустимим.

Через маніпулятивний вплив мови мати можливість уникнення або перекладення відповідальності. Прикладом є термін *collateral damage* – супутній збиток, що позначає жертви серед цивільного населення під час військових дій [83].

Отже, юридичний переклад вважається одним із найскладніших видів перекладу. Це зумовлено тим, що юридичні терміни часто мають складну структуру, побудовану на словосполученнях, значення яких не завжди можна знайти в словниках. Під час перекладу англійських юридичних термінів важливу роль відіграє їх семантична природа: один термін англійською мовою може мати декілька значень українською, серед яких можуть бути й позаюридичні значення. Для перекладу таких термінів потрібно визначити їх семантику з урахуванням тематики тексту (юридичний контекст) та конкретного вживання терміну. Безумовно, для досягнення адекватного та якісного перекладу юридичних текстів важливо, щоб перекладач мав знання в галузі права та досвід у перекладацькій діяльності. Він повинен розуміти фактори, що можуть спричинити труднощі під час перекладу таких текстів.

Підсумовуючи, можна зазначити, що переклад термінологічних одиниць – це справжній виклик для перекладача, адже юридична термінологія постійно розвивається і доповнюється новими конструкціями, для яких не завжди існує відповідний переклад.

Висновки до розділу 3.

У розділі досліджено правову термінологію як ключовий компонент юридичної мови та розглянуто специфіку її перекладу. Проведений нами аналіз дозволив зробити висновок, що правова термінологія є основою юридичного дискурсу, оскільки забезпечує точність і однозначність формулювання правових норм та їх тлумачення. Юридичні терміни слугують засобом систематизації та передачі правових знань, сприяючи ефективній комунікації в межах однієї правової системи та між правовими системами різних країн.

Окреслено основні виклики з якими стикається перекладач, а саме: відмінності правових систем, відсутність прямого еквівалента в мові перекладу, багатозначність термінів в залежності від контенту. Серед запропонованих стратегій перекладу правничої термінології виокремлено наступні: калькування, функціональна адаптація, використання пояснювального перекладу, запозичення.

Зазначено, що контекст відіграє ключову роль у правильній інтерпретації та перекладі правових термінів, оскільки однакові терміни можуть мати різні значення залежно від жанру тексту, правової системи чи ситуації їх використання.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі було досліджено особливості перекладу текстів юридичного дискурсу, що є важливим аспектом міжнародної правової комунікації. У сучасному глобалізованому світі переклад текстів юридичного дискурсу набуває особливого значення, адже він є важливим інструментом забезпечення правової комунікації між державами, міжнародними організаціями, компаніями та окремими громадянами. Міжнародне співробітництво, зростання обсягів правової документації та необхідність гармонізації законодавств різних країн зумовлюють потребу у якісному та точному перекладі юридичних текстів.

Особливість юридичного дискурсу полягає в його специфічній термінології, нормативному характері та високій відповідальності за точність переданого змісту. Помилки або некоректне відтворення правових понять можуть призвести до юридичних суперечок, нерозуміння положень документів та навіть до порушення правових норм.

Перший розділ нашого дослідження присвячено розгляду теоретичних аспектів правничої мови. Розглянуто особливості притаманні мові права як галузевої мови, визначено, що оскільки мова права є багатовимірним явищем, вона поєднує нормативно-правовий, професійно-юридичний та публіцистично-правовий дискурси, кожен з яких має свої специфічні функції, лексико-граматичні особливості та сферу застосування.

Нормативно-правовий стиль визначається своєю регламентованістю, точністю та формальною чіткістю. Основною його функцією є забезпечення юридичної визначеності, що є ключовою умовою ефективного функціонування правової системи.

Професійно-юридичний дискурс, в свою чергу, орієнтований на забезпечення взаємодії між фахівцями правової галузі. Його особливостями є використання вузькоспеціалізованої термінології та багатозначність мовних засобів у контексті конкретної юридичної практики.

Публіцистично-правовий дискурс має на меті популяризацію правових знань та забезпечення доступу громадян до юридичної інформації. Його характерними рисами є адаптація юридичної термінології до рівня масової аудиторії, що сприяє кращому розумінню правових норм і підвищенню правової культури.

Проаналізовано жанрові особливості юридичних текстів. Юридичні тексти відзначаються формалізованим стилем, високою точністю формулювань, стандартизованою структурою та специфічною термінологією. Їхня функція – регулювання правових відносин, що вимагає максимальної чіткості й однозначності перекладу. Переклад юридичних текстів різних жанрів (закони, договори, судові рішення) потребує адаптації до їхньої специфіки. Наприклад, нормативно-правові акти вимагають максимальної точності, тоді як переклад судових документів може передбачати адаптацію термінів відповідно до правової системи країни перекладу. Юридичні тексти належать до офіційно-ділового стилю, однак у них спостерігається значна варіативність залежно від жанру. Нормативно-правові акти вирізняються максимальною стандартизованістю, чіткістю та лаконічністю; судові рішення мають аналітичний характер і містять логічні аргументи; публіцистичні статті поєднують правову термінологію з елементами публіцистичного стилю для доступності широкій аудиторії. Відомо, що юридичні тексти характеризуються використанням спеціалізованої термінології, чіткою структурою, високим рівнем формалізації та уникненням багатозначності. У той же час, кожен жанр демонструє свої особливості: наприклад, у договорах акцент робиться на деталізації, у судових документах – на аргументації, а в юридичних консультаціях - на адаптації термінології до рівня клієнта. Юридичні тексти виконують низку важливих функцій: регулятивну, інформаційну, комунікативну та роз'яснювальну. Вони не лише встановлюють правила поведінки, але й сприяють забезпеченню правової обізнаності та взаємодії між різними учасниками правового процесу.

Отже, жанрово-стилістична характеристика юридичних текстів відображає їх багатофункціональність та соціальну значущість. Їх вивчення є необхідним для вдосконалення правової комунікації, забезпечення доступності правових знань та ефективності юридичної практики.

В цьому розділі ми вважали за необхідне приділити увагу юридичній термінології. Нами подано дефініції, особливості функціонування та підходи до існуючих класифікацій. Правничий термін є лексичною одиницею на позначення правового поняття, явищ або процесів, слугує засобом формалізації правових норм та є ключовим інструментом професійної юридичної комунікації. Серед основних характеристик притаманних юридичній термінології виділяють однозначність, нормативність, системність та функціональну специфічність.

Правничі терміни класифікують за різними критеріями, а саме: за походженням (власне юридичні терміни, запозичені з інших галузей знань, терміни іншомовного походження); за структурою: прості (однокомпонентні), складені та словосполучення; за сферою вживання: загальні правничі терміни, терміни галузевого права та міжгалузеві терміни; за функціональною специфікою: нормативні (що мають юридично закріплене значення) та ненормативні (використовуються для пояснень і доповнень).

Ми дійшли висновку про те, що система правничих термінів перебуває в динамічному розвитку під впливом змін у законодавстві, суспільно-політичному житті та інтеграції міжнародного досвіду. Це спричиняє постійне оновлення термінології та її адаптацію до сучасних викликів.

Таким чином, правничий термін є ключовою одиницею правової мови, яка поєднує точність, системність і нормативність. Його класифікація та аналіз є важливими для забезпечення ефективності правового регулювання та розвитку юридичної науки. Подальші дослідження в цій сфері сприятимуть вдосконаленню термінологічної системи права, що має важливе значення для підвищення якості правозастосування та правової комунікації.

Другий розділ нашої роботи присвячено особливостям юридичного перекладу. Своє дослідження перекладу ми розпочали з огляду важливого питання еквівалентності в крос-системному юридичному перекладі, оскільки це один з ключових викликів який долають перекладачі задля забезпечення точності та відповідності перекладених текстів у різних правових системах. Досягнення еквівалентності є фундаментальним завданням крос-системного юридичного перекладу, оскільки точна передача значення термінів, понять і правових норм забезпечує збереження юридичної сутності тексту. Встановлено, що на еквівалентність у юридичному перекладі впливають: відмінності у правових системах (континентальне право та загальне право); культурні особливості, які формують правові поняття та ускладнюють їхню міжмовну передачу; лексичні та стилістичні розбіжності між мовами-джерелами та мовами-цілями.

Вчені наголошують на тому, що у крос-системному перекладі юридичних текстів застосовуються різні типи еквівалентності, а саме: термінологічна еквівалентність (передбачає точну передачу юридичних термінів, що часто ускладнюється через відсутність прямих відповідників); функціональна еквівалентність (орієнтується на передачу правової функції терміну або поняття у тексті перекладу); динамічна еквівалентність (спрямована на створення тексту, зрозумілого для аудиторії в умовах іншої правової системи). Вважається, що ефективними методами досягнення еквівалентності перекладу є використання пояснювальних приміток та глосаріїв для уточнення значень термінів; застосування аналогів із врахуванням правових реалій системи перекладу; адаптація тексту з урахуванням культурного та правового контексту цільової аудиторії.

Доведено, що найбільші труднощі виникають при перекладі термінів, специфічних для однієї правової системи, та документів, що вимагають одночасної точності і зрозумілості для представників іншої культури.

Таким чином, еквівалентність у крос-системному юридичному перекладі є багатогранним явищем, яке потребує глибокого знання мов, правових систем і

культурних особливостей. Оптимальне поєднання термінологічної точності та функціональної відповідності дозволяє досягти якісного юридичного перекладу, що сприяє ефективній правовій комунікації на міжнародному рівні.

В контексті вивчення особливостей перекладу та складнощів які долають перекладачі ми приділили окрему увагу вживанню та перекладу метафор в юридичному дискурсі. Визначили, що метафора є важливим засобом концептуалізації складних правових понять і явищ. Її використання у юридичній термінології забезпечує образність та доступність складних концепцій для розуміння, а також сприяє формуванню нових термінів. В проаналізованих нами юридичних текстах були виявлені наступні види метафор: 1) природні метафори, які використовують образи з природи (наприклад, *stream of commerce* – «потік торгівлі»); 2) технічні метафори, що запозичені з технічних чи механічних процесів (*legal framework* – «правова рамка»); 3) антропоморфні метафори, які надають правовим явищам людських рис (*arm of the law* – «рука закону»).

Щодо перекладу метафор в юридичному дискурсі нами було визначено, що він потребує збереження як юридичного значення, так і метафоричного образу, якщо це доречно в цільовій мові. Основними стратегіями є: прямий переклад (калькування), коли метафора зберігається в перекладі, наприклад, *legal shield* – «правовий щит»; адаптація метафори до мовних і культурних особливостей, якщо калькування неможливе; заміна метафори нейтральним терміном, коли образність у тексті перекладу не є релевантною.

Ми дійшли висновку, що метафора сприяє не лише структуризації правових понять, а й виконує когнітивну функцію, допомагаючи побудувати спільний міжкультурний контекст для розуміння правових явищ.

Таким чином, метафора є не лише мовним, але й когнітивним інструментом, що відіграє значну роль у формуванні англomовної юридичної термінології. У перекладі метафоричних термінів необхідно враховувати специфіку правового дискурсу, зберігаючи баланс між юридичною точністю та

передачею образності, що забезпечує адекватність та функціональність перекладу.

Третій розділ нашого дослідження присвячений особливостям перекладу правової термінології. Юридична термінологія вважається головним викликом при перекладі юридичних текстів. Термінологія юридичного дискурсу є системною, нормативною та однозначною. Основними проблемами під час перекладу вважаються: відсутність прямого еквівалента у мові перекладу; можливість багатозначності термінів залежно від контексту; наявність унікальних понять, характерних для конкретної правової системи.

Для забезпечення точності та адекватності перекладу використовуються такі наступні підходи: прямий переклад для збереження структури і змісту тексту; функціонально-динамічний підхід, який враховує правовий і культурний контекст цільової аудиторії; пояснювальні переклади або коментарі для передачі складних правових понять.

Результати нашого дослідження спрямовані на вдосконалення теорії та практики перекладу юридичних текстів. Вони можуть бути використані для підготовки професійних перекладачів, розробки глосаріїв юридичних термінів та навчальних матеріалів.

Отже, переклад текстів юридичного дискурсу є складним процесом, що потребує високої кваліфікації перекладача, знання юридичної термінології, а також урахування лінгвістичних, правових і культурних особливостей. Адекватність перекладу таких текстів є запорукою ефективної міжнародної правової комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артикуца Н. В. Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах України. 2004. С. 155–157. URL: <http://dspace.nbuv.g-v.ua/bitstream/handle/123456789/74329/46-Artykutsa.pdf?sequence=1>
2. Артикуца Н. В. Мова права у її функціональних різновидах. Сьогодення українського мовного середовища: збірник наукових праць / за ред. С. Я. Єрмоленко і Г. В. Онкович. Вип. 2. К.: ІВО АПН України, 2008. С. 23-32.
3. Артикуца Н.В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. *Українська термінологія і сучасність: Зб. Наук. Праць КНЕУ*, Київ, 2005. Вип. 6. С. 35-42.
4. Артикуца Н.В. Термінологічно-правовий фонд української мови: проблеми методології дослідження. *Система і структура східнослов'янських мов: [міжкаф. зб. наук. праць; Редкол.: Н.В. Артикуца та ін.]*. К.: Вид-во Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 1999. 287 с.
5. Ачкасов А. В., Третякова Т. П. Динамічний потенціал контексту у визначенні стійкості термінів. *Вісник державного економічного університету*. 2012 р. №2, С. 41 – 45.
6. Балтаджи П. М. Юридична мова правозастосовних актів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2008. 20 с.
7. Баранник Д. Х. Мова нормативно-правових актів і система функціональних стилів літературної мови. *Право і лінгвістика. У двох частинах*. Частина 2. Сімферополь, 2003. С. 115
8. Вербенец М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ін-т філології Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. К., 2004. 15 с.
9. Гарбера І. В. Основи лінгвістичної експертизи тексту: Навчально-методичний посібник. Вінниця, 2020, 220 с.

10. Гиба В. А. Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права. 2012.
11. Гнедкова О. Г., Бачурина Л. В. Особливості перекладу метафори в юридичному дискурсі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 32 (71). № 2. Ч. 2. 2021. С. 20-24.
12. Головатий С. «Верховенство закону» versus «верховенство права»: філологічна помилка, професійна недбалість чи науковий догматизм? *Вісник Академії правових наук України*. Х., 2003. № 2/3. С. 96-113.
13. Дерябіна А. А. Мова права як фахова мова. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2014. № 8. Т. 1. С. 81-84.
14. Діомідова О. Мова і суспільство. Сучасна юридична лінгвістика: перспективи розвитку. Випуск 5. 2014. С. 18–22.
15. Діомідова О. Сучасна юридична лінгвістика: перспективи розвитку. *Мова і суспільство*. 2014. Випуск 5. С. 18–22.
16. Дорда С. В. Мова права. Проблема термінологічної точності. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. №2(7). 2012. С. 7-10
17. Дуднік Г. С. Проблеми перекладу юридичної лексики і термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 43. том 5. С. 56-58.
18. Зархіна С. Е. Мова права як предмет філософсько-логічного аналізу (історичний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Харків, 2005. 20 с.
19. Згурська В. Г. Структурно-семантичні характеристики юридичної термінології англійської мови у рамках україномовного перекладу. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Вип. XXIII. Ч. 2. С. 535-542.
20. Іванова О. В. Перекладацька еквівалентність і способи її досягнення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Вип. 48. 2014. С. 277-279.

21. Кияк Т. «Фальшиві друзі перекладача» як проблема міжкультурної комунікації. *Наукові записки. Серія: філологічні науки*. Вип. 89 (1). С. 17-20.
22. Клочко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Вип. 18. 2009. С. 148-154.
23. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: Навч. Посіб. К.: Юніверс, 2002. 280 с.
24. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення і редагування. К.: Парламентське вид-во, 2006. 528 с.
25. Кучеренко М.С. Граматичні труднощі перекладу англomовних юридичних текстів українською мовою: диплом. проєкт (робота) бакалавра. Дніпро: Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 2018. 58 с. URL: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/153213/%D0%94%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%20%D0%9A%D1%83%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9C.%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Дата звернення: 20.09.2024).
26. Лазарєв В. В. Поняття «юридична мова»: сучасні наукові інтерпретації. *Нове українське право*. Вип. 3. 2021. С. 194-197.
27. Леушин В. І. Terminology Work – Harmonization of Concepts and Terms. 2007. 17 р.
28. Лисенко О. А. Джерела та способи творення української юридичної термінології. *Наукові записки. Серія «філологічна»*. С. 60–63.
29. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Харків: ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ», 2015. 280 с.
30. Любченко М. Мова і право: питання співвідношення. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 2 (81). 2015.
31. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування: навч. посіб. Львів. 2005. 245 с.

32. Овсієнко А. С. Метафора в сучасному мовознавстві: тлумачення та класифікація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 32, том 3. С. 105-110.
33. Плахіна І. В. Особливості органів прокуратури в зарубіжних країнах. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. С. 37–43.
34. Правнича лінгвістика: навч. посіб. / за заг. ред. С. М. Гусарова. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2010. 312 с.
35. Правозастосування: навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва. Київ: НАВС, ФОП Маслаков, 2020. 160 с.
36. Прадід Ю.Ф. Вступ до юридичної лінгвістики. Сімферополь: Доля, 2002. 104 с.
37. Пушик Н. В. Переклад правових документів: види, вимоги, складність перекладу. *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79). С. 453-456. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-95>
38. Рабінович П. М., Дудаш Т. І. Правнича мова: основні складники (загальнотеоретична характеристика). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1. С. 17-29.
39. Рудь І. А. Жанрово-стилістичні особливості перекладу англomовних юридичних документів. 2010. Спец. вип. С. 118-123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2010_Spets.
40. Скакун О. Ф. Актуальні питання термінології законодавства. *Методологічні проблеми правової науки: матеріали міжн. наук. конф. Х.: Право*, 2003. С. 102–105.
41. Скирта А. А. Метафора як засіб утворення англomовних юридичних термінів під час вторинної номінації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. С. 76–80.
42. Словник української мови: в 11 томах. Том 10. 1979. С. 88
43. Туранін В. Ю. Феномен юридичної мови: концептуалізація проблеми. *Вісник ХНУВС*. 2013. № 2. С. 73–79.

44. Ходаковська О. О. Юридична лінгвістика: особливості розвитку та функціонування. *Каразінські читання: людина. Мова. Комунікація : тези доп. XIII наук. конф. з міжнар. участю, 7 лют. 2014 р.* Харків, 2014. Ч. 2: М–Я. С. 149–150.
45. Циткіна Ф. О. Термінологія й переклад. Львів: ВЛІ, 1988. 35 с.
46. Чепурна О. В. Особливості методичної роботи над англomовними юридичними текстами у процесі перекладу. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер.: Філологічні науки.* 2013. № 2. С. 321-325. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduepf_2013_2_46
47. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Іванко Ю. П., Ліпко І. П. Переклад англomовної юридичної літератури. Навчальний посібник. 3-є видання, виправлене і доповнене. Вінниця: Нова Книга, 2006. 656 с.
48. Чулінда Л. І. Українська правнича термінологія: навч. посіб. К. 2005. С. 112.
49. Швачко С. О., Кобякова І. К. Поверхнева та глибинна структури юридичних текстів. *Право та лінгвістика: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф.: у 2-х ч. (18-21 верес. 2003 р.).* Сімферополь : ДОЛЯ, 2003. Ч. 2. С. 49-54.
50. Шестакова С. О. Особливості юридичної термінології як спеціалізованої системи правових понять. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2018. Вип. 33 (1). С. 71-73.
51. Шестакова С. О. Особливості юридичної термінології як спеціалізованої системи правових понять. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2018. Вип. 33 (1). С. 71-73.
52. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс.* 2016. Вип. 4. С. 266-272.
53. Юридична енциклопедія: у 6 т. / Національна академія наук України, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 1. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. 672 с.

54. Яблочнікова В. О. Перекладацька адекватність та еквівалентність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 38. Т.1. С. 177-179.
55. Alcaraz E., Hughes B. *Legal Translation Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing, 2002.
56. Arntz R. Terminological equivalence and translation. *Terminology: Applications in Interdisciplinary Communication*. Sonneveld H. B., Loening K.(eds.). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1993.P. 5–19.
57. Attorney General [Електронний ресурс] URL: <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Attorney+General>.
58. Bally Ch. Le langage figuré *Traité de stylistique française / 1er vol., 2nde édition, Paris Librairie c. Klincksieck, 11, Rue De Lille*. 1909. P. 184-202.
59. Berger Benjamin L. Trial by Metaphor: Rhetoric, Innovation, and the Juridical Text. *Court Review. The Journal of the American Judges Association*, Vol. 39, n°3, Paper 133, 2002. P. 1-9. URL: <http://digitalcommons.unl.edu/ajacourtreview/133>. Web.7March2013.
60. Berūkštienė D. Legal discourse reconsidered: genres of legal texts. *Comparative Legilinguistics*. 2016. Vol. 28. P. 89-119. DOI: <https://doi.org/10.14746/cl.2016.28.5>.
61. Cabré T. *Terminology: theory, methods and applications*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1999. 247 p.
62. Cambridge Dictionary [Електронний ресурс] URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/attorney-general>.
63. Capellas-Espuny. The Problems of Terminological Equivalence in International Maritime Law [Електронний ресурс]. *Gemma*. 1999. URL: accurapid.com/journal/09legal1.htm.
64. Chicchetti E., Ralli N. Legal terminology and lesser used languages: the case of mòcheno. *Research in Language*. 2011. Vol. 9.1. P. 135–146. URL: https://www.academia.edu/5789565/Special_Issue_on_Legal_Terminology_Approaches.

65. Chromá M. The Language of Arbitration: From Intent to the Act. *Bhatia V., Candlin Ch., Gotti M. (eds.) Legal Discourse in Multilingual and Multicultural Contexts*. Bern: Peter Lang, 2003. P. 63-86.
66. Cunillera Domènech Montserrat. Les métaphores dans le discours politique: tendances de traduction à l'espagnol. *Synergies Espagne n°3 «Contrastes linguistiques et communication»*, 2010. P. 107-117.
67. Culture [Электронный ресурс]. *BBC.com*. Режим доступа до ресурсу: <https://www.bbc.com/culture/>.
68. De Groot G.-R., van Laer C.J.P. The Quality of Legal Dictionaries: an assesment. Maastricht: University of Maastricht, Faculty of Law. 2008. 63 p.
69. Dirchalidis M., Patsala P. What Makes a Legal Text 'Legal'? *Implications Arising from a Corpus-based Study. Terminología. Iberoamericana Vervuert*. Frankfurt a. M., Madrid. 2018. P. 181-202. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.31819/9783964568090-009/html> (Accessed: 02.10.202). DOI: <https://doi.org/10.31819/9783964568090-009>
70. Drozd L., Roudny M. Language Planning and Standardization of Terminology in Czechoslovakia. *International Journal of Sociology of Language*. Vol. 23. The Hagne – Paris – New York: De Gruyter Mouton, 1980. P. 29-41.
71. Edelmann G. Lexicography for specific purposes. Equivalence in bilingual and multilingual specialised dictionaries with reference to conceptual systems [Электронный ресурс]. *WU Online Papers in International Business Communication*. 2012. Режим доступа до ресурсу: pub.wu.ac.at/3508/.
72. Gémar J.-C. Seven Pillars for the Legal Translator: Knowledge, Know-how and Art. *Šarčević Susan (ed.) Legal Translation, Preparation for Accession to the European Union*. Rijeka: University of Rijeka, 2001. P. 111-138.
73. Gingras A.-M. Les métaphores dans le langage politique. *Politique et société*. n°30, 1996, P. 159-171.
74. Gore S. A. Juridical use of Metafors. [Http://www.Jltp.Uiuc.Edu/w_progress/Fall% 202003/Gore/gore.Htm](http://www.Jltp.Uiuc.Edu/w_progress/Fall%202003/Gore/gore.Htm)

75. Huttn Ch. *Language, Meaning and the Law*. Edinburgh University Press, 2009. 256 p. DOI: 10.3366/edinburgh/9780748633500.001.0001
76. ISO 1087-1. 2000 Terminology work – Vocabulary. Part 1: Theory and application. International standard. 2000. 42 p.
77. Jacobson R. On Linguistic Aspects of Translation. *Venuti L. (ed.) The Translation Studies Reader*. London: Routledge, 1959/2000. P. 113-118.
78. Koller W. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg-Wiesbaden: Quelle und Meyer. 1979.
79. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. London: The University of Chicago Press, 2003 [1980].
80. Lévy-Ullmann H. *Le système juridique de l'Angleterre*, coll. «Les introuvables – droit comparé». Paris: Éditions Panthéon-Assas, 1999.
81. Loughlan P. 'You wouldn't steal a car', Intellectual Property and the Language of Theft. *Sydney Law School Research Paper n° 08/35, European Intellectual Property Review*. Vol. 29. n°10. 2008. P. 401-405, <http://ssrn.com/abstract=1120585>.
82. Loughlan P. Pirates, Parasites, Reapers, Sowers, Fruits, Foxes... The Metaphors of Intellectual Property. *Legal Studies Research Paper*. n 06/01. *Sydney Law Review*, Vol. 28, n°2, 2006. P. 211-226. http://papers.ssrn.com/sol3/Papers.cfm?abstract_id=919560. Web. 24 Feb. 2013.
83. Lutz W. Life under the Chief Doublespeak Officer // <http://www.dt.org/Doublespeak.html>.
84. Mellinkoff D. *The Language of the Law*. Boston: Little, Brown and Co, 1963. 526 p.
85. Miššíková G. *Linguistic Stylistics*. Nitra: Filozofická Fakulta Univerzity Konštantína Filozofa, 2003. P. 115-122
86. Morier H. *Dictionnaire de poétique et de rhétorique*. Paris: Presses Universitaires de France, 1981 [1961].

87. Morra L., Rossi P., Bazzanella C. Metaphor in language: Clarity or Obscurity? *Wagner A., Caccia Guidi-Fahi S. (Eds). Legal Language and the Search for Clarity. Practice and Tools*. Bern: Peter Lang, 2006. P. 141-174.
88. Morris M. Translation and the Law. 1995. 337 p.
89. Munday J. Translation Studies. Theories and Applications. London: Routledge, 2003.
90. Neaman J.S. Kind Words: A Thesaurus of Euphemism. New York: Avon Books, 1990. 409 p.
91. Need-To-Know Things About Ukraine's Controversial Prosecutor General [Електронний ресурс]. *HROMADSKIE UA*. 2017. URL: <https://en.hromadske.ua/posts/6-need-to-know-thing-about-ukraines-controversial-prosecutor-general>.
92. Newmark P. A Textbook of Translation. 7th impression. London: Prentice Hall Int. 2003.
93. Nida E. Toward a Science of Translating. Leiden: E.J.Brill. 1964.
94. Nord Ch. A Functional Typology of Translations. *Trosborg A. (ed.), Text Typology and Translation*. Amsterdam: Benjamins, 1997. P. 43-66.
95. Nord Ch. Translating as a Text-Production Activity. 1999. URL: <http://www.fut.es/~apym/symp/nord.html>
96. Pavel S., Nolet D. Handbook of Terminology. Hull, Quebec: Canada Translation Bureau, 2011. 154 p.
97. Picard É. Dictionnaire de la culture juridique. Paris: PUF, 2003.
98. Pollock F. The Genius of the Common Law. Columbia: Columbia University Press, 1911. <http://www.912freedomlibrary.org/custom-1/Geniusofcomm.Web.7June2013>.
99. Richard I. Metaphors in English for Law: Let Us Keep Them! *Lexis [online]*. 8|2014, online since 09 January 2014, connection on 19 April 2019. URL : <http://journals.openedition.org/lexis/251>; DOI:10.4000/lexis.251
100. Sager J. C. Text Types and Translation. *Text Typology and Translation / Trosborg A. (ed.)*. Amsterdam: Benjamins, 1997. P. 25-42.

101. Sandrini P. Legal Terminology. Some Aspects for a New Methodology. *HERMES – Journal of Language and Communication in Business*. 1999. No. 12 (22). P. 101-111. DOI: <https://doi.org/10.7146/hjlcb.v12i22.25496>
102. Sandrini P. Terminologearbeit im Recht. Deskriptiver begriffsorientierter Ansatz vom Standpunkt des Übersetzers. Vienna: Internat. Network for Terminology, 1996. 300 s.
103. Šarčević S. New Approach to Legal Translation. *The Hague: Kluwer Law International*. 2000.
104. Thornburg E. Metaphors Matter: How Images of Battle, Sports and Sex Shape the Adversary System. *Wisconsin Women's Law Journal*. Vol. 10. 1995. P. 225-281. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1006305.
105. Tomášek M. Právo – interpretace a překlad. *Translatologica Pragensia V, Acta Universitatis Carolinae Philologica*. 4-5/1991. Praha: Karolinum
106. Trim R. Metaphor Networks – the comparative evolution of comparative language. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
107. Veisbergs A. Euphemisms in General (Monolingual and Bilingual) Dictionaries. *Proceedings of the 9th Euralex International Congress*. Stuttgart: Eurolex. 2000. Vol. II. P. 773-780.
108. Verdonk P. Stylistics. London: Oxford University Press, 2002.